

Philo Judaeus De aeternitate mundi

(ed. L. Cohn and S. Reiter)

Philonis Alexandrini opera quae supersunt, vol. 6.
Berlin: Reimer, 1915 (repr. De Gruyter, 1962), pp. 72–119.

ΠΕΡΙ ΑΦΘΑΡΣΙΑΣ ΚΟΣΜΟΥ

1' Ἐπὶ μὲν παντὸς ἀδήλου καὶ σπουδαίου πράγματος θεὸν καλεῖν ἄξιον, διότι ἀγαθὸς ἐστὶ γεννητῆς καὶ οὐδὲν ἀδηλον παρ' αὐτῷ τῆν τῶν ὅλων ἀκριβεστάτην ἐπιστήμην εἰληχότι, πρὸς δὲ τὸν ὑπὲρ ἀφθαρσίας τοῦ κόσμου λόγον ἀναγκαιότατον· οὔτε γὰρ ἐν αἰσθητοῖς παντελέστερόν τι τοῦ κόσμου οὔτε ἐν νοητοῖς θεοῦ τελώτερον, αἰεὶ δ' αἰσθήσεως ἡγεμῶν νοῦς καὶ νοητὸν αἰσθητοῦ, τὰ δὲ τῶν ὑπηκόων παρ' ἡγεμόνος τε καὶ 2' ἐπιστάτου νόμος φιλοπευστεῖν, οἷς ἐμπέφυκε πόθος ἀληθείας πλείων. εἰ μὲν οὖν ἐνασκηθέντες τοῖς φρονήσεως καὶ σωφροσύνης καὶ πάσης ἀρετῆς δόγμασιν ἀπερριψάμεθα τὰς ἐκ παθῶν καὶ νοσημάτων κηλίδας, οὐκ ἂν ἴσως ἀπηξίωσεν ὁ θεὸς ἄκρως κεκαθαρμέναις καὶ φαιδρυναμέναις αὐγοειδῶς ψυχαῖς ἐπιστήμην τῶν οὐρανίων ἢ δι' ὄνειράτων ἢ διὰ χρησμῶν ἢ διὰ σημείων ἢ τεράτων ὑφηγεῖσθαι· ἐπεὶ δὲ τοὺς ἀφροσύνης καὶ ἀδικίας καὶ τῶν ἄλλων κακιῶν ἀναμαζάμενοι [στοχασμοὺς κα]ὶ τύπους δυσεκπλύτους | ἔχομεν, ἀγαπᾶν χρή, κἂν εἰκόσι <στοχασμοῖ>ς δι' αὐτῶν μίμημά τι τῆς ἀληθείας ἀνευρίσκωμεν.

3' Ἄξιον οὖν τοὺς ζητοῦντας εἰ ἀφθαρτος ὁ κόσμος, ἐπειδὴ καὶ "φθορὰ" καὶ "κόσμος" τῶν πολλαχῶς λεγομένων ἐστὶν ἑκάτερον, πρῶτον ἐρευνῆσαι περὶ τῶν ὀνομάτων, ἵνα καθ' ὃ σημαινόμενον νυνὶ [κα]ὶ τέτακται διαγνώμεν· ἀλλ' οὐχ ὅσα δηλοῦται <πάντ>α καταριθμητέον, ἀλλ' ὅσα 4' πρὸς τὴν παροῦσαν διδασκαλίαν χρήσιμα. λέγεται τοίνυν ὁ κόσμος καθ' ἓν μὲν [πρῶτον] σύστημα ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἄστρων κατὰ περιοχὴν <κα>ὶ γῆς καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς ζώων καὶ φυτῶν, καθ' ἕτερον δὲ μόνος οὐρανός, εἰς ὃν ἀπιδῶν Ἀναξαγόρας πρὸς τὸν πυθόμενον, ἥς ἕνεκα αἰτίας ταλαιπωρεῖται διανυκτερεύων ὑπαιθρος, ἀπεκρίνατο "τοῦ τὸν κόσμον θεάσασθαι", τὰς χορείας καὶ περιφοράς τῶν ἀστέρων αἰνιττόμενος, κατὰ δὲ τρίτον, ὡς δοκεῖ τοῖς Στωικοῖς, διῆκον ἄχρι τῆς ἐκπυρώσεως, οὐσία τις ἢ διακεκοσμημένη ἢ ἀδιακόσμητος, οὗ τῆς κινήσεως φασιν εἶναι τὸν χρόνον διάστημα. νῦν δ' ἐστὶν ἡ σκέψις περὶ κόσμου τοῦ κατὰ τὸ πρῶτον σημαινόμενον, ὃς ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ζώων

5 συνέστηκε. λέγεται μέντοι καὶ φθορὰ ἢ τε πρὸς τὸ χεῖρον μεταβολὴ [λέγεται δ]ὲ καὶ ἡ ἐκ τοῦ ὄντος ἀναίρεσις παντελής, ἣν καὶ ἀνύπαρκτον ἀναγκαῖον λέγειν· ὡσπερ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος οὐδὲν γίνεται, οὐδ' εἰς τὸ μὴ ὄν φθείρεται·

"Ἐκ τε γὰρ οὐδὰμ' ἔόντος ἀμήχανόν ἐστι γενέσθαι [τ]ι καὶ τ' ἔδον ἑξαπολέσθαι ἀνήνυστον καὶ ἄπυστον."

καὶ ὁ τραγικός·

"θνήσκει δ' οὐδὲν τῶν γιγνομένων,
διακρινόμενον δ' ἄλλο πρὸς ἄλλο
μορφὴν ἑτέραν ἀπέδειξεν."

6 οὐδὲν γε οὕτως ἐστὶν εὔηθες ὡς τὸ ἀπορεῖν, εἰ ὁ κόσμος εἰς τὸ μὴ ὄν φθείρεται, ἀλλ' εἰ δέχεται τὴν ἐκ τῆς διακοσμήσεως μεταβολὴν, τὰς ποικίλας μορφὰς στοιχείων τε καὶ συγκριμάτων εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἀναλυθεὶς ἢ ὡσπερ ἐν τοῖς θλάσμασι καὶ τοῖς κατάγμασι δεξάμενος παντελῆ σύγχυσιν.

7 | Τριτταὶ δὲ περὶ τοῦ ζητουμένου γεγονάσι δόξαι, τῶν μὲν αἰδίων τὸν κόσμον φαμένων, ἀγένητόν τε καὶ ἀνώλεθρον, τῶν δὲ ἐξ ἐναντίας γενητόν τε καὶ φθαρτόν· εἰσὶ δ' οἱ παρ' ἑκατέρων ἐκλαβόντες, τὸ μὲν γενητόν παρὰ τῶν ὑστέρων παρὰ δὲ τῶν προτέρων τὸ ἀφθαρτόν, μικτὴν

8 δόξαν ἀπέλιπον, γενητόν καὶ ἀφθαρτόν οἰηθέντες αὐτὸν εἶναι. Δημόκριτος μὲν οὖν καὶ Ἐπίκουρος καὶ ὁ πολὺς ὄμιλος τῶν ἀπὸ τῆς Στοᾶς φιλοσόφων γένεσιν καὶ φθορὰν ἀπολείπουσιν τοῦ κόσμου, πλὴν οὐχ ὁμοίως· οἱ μὲν γὰρ πολλοὺς κόσμους ὑπογράφουσιν, ὧν τὴν μὲν γένεσιν ἀλληλοτυπίας καὶ ἐπιπλοκαῖς ἀτόμων ἀνατιθέασιν, τὴν δὲ φθορὰν ἀντικοπαῖς καὶ προσράξεσι τῶν γεγονότων· οἱ δὲ Στωικοὶ κόσμον μὲν ἕνα, γένεσος δ' αὐτοῦ θεὸν αἴτιον, φθορᾶς δὲ μηκέτι θεόν, ἀλλὰ τὴν ὑπάρχουσαν ἐν τοῖς οὐσι πυρὸς ἀκαμάτου δύναμιν χρόνων μακρᾶς περιόδους ἀναλύουσιν τὰ πάντα εἰς ἑαυτήν, ἐξ ἧς πάλιν ἀναγέννησιν κόσμου συνίστασθαι προμη-

9 θεία τοῦ τεχνίτου. δύναται δὲ κατὰ τούτους ὁ μὲν τις κόσμος αἰδῖος, ὁ δὲ τις φθαρτὸς λέγεσθαι, φθαρτὸς μὲν ὁ κατὰ τὴν διακόσμησιν, αἰδῖος δὲ ὁ κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν παλιγγενεσίαις καὶ περιόδους ἀθανατιζόμενος

10 οὐδέποτε ληγούσας. Ἀριστοτέλης δὲ μήποτ' εὐσεβῶς καὶ ὀσιῶς ἐνιστάμενος ἀγένητόν τε καὶ ἀφθαρτόν ἔφη τὸν κόσμον εἶναι, δεινὴν δὲ ἀθεότητα κατεγίνωσκε τῶν τάναντία διεξιόντων, οἱ τῶν χειροκμήτων οὐδὲν ᾗθησαν διαφέρειν τοσοῦτον ὄρατόν θεόν, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τὸ ἄλλο τῶν

11 πλανήτων καὶ ἀπλανῶν ὡς ἀληθῶς περιέχοντα πάνθειον· ἔλεγε τε, ὡς ἔστιν ἀκούειν, κατακερτομῶν, ὅτι πάλαι μὲν ἔδεδίει περὶ τῆς οἰκίας, μὴ βιαίους πνεύμασιν ἢ χειμῶσιν ἑξαισίους ἢ χρόνῳ ἢ ῥαθυμίας τῆς ἀρμοτουσύσης ἐπιμελείας ἀνατραπῆ, νυνὶ δὲ φόβον ἐπικρέμασθαι μείζονα πρὸς **12** τῶν τὸν ἅπαντα κόσμον τῷ λόγῳ καθαιρούντων. ἔνιοι δ' οὐκ Ἀριστοτέλην τῆς δόξης εὐρετὴν λέγουσιν ἀλλὰ τῶν Πυθαγορείων τινὰς. ἐγὼ δὲ καὶ Ὀκέλλου συγγράμματι, Λευκανοῦ γένος, ἐπιγραφομένῳ "Περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως" ἐνέτυχον, ἐν ᾧ ἀγένητόν τε καὶ ἀφθαρτόν οὐκ ἀπεφαίνετο μόνον ἀλλὰ καὶ δι' ἀποδείξεων | κατεσκευάζε τὸν κόσμον εἶναι.

13 γενητόν δὲ καὶ ἀφθαρτόν φασιν ὑπὸ Πλάτωνος ἐν Τιμαίῳ δηλοῦσθαι

διὰ τῆς θεοπρεποῦς ἐκκλησίας, ἐν ἣ λέγεται πρὸς τοὺς νεωτέρους θεοὺς ὑπὸ τοῦ πρεσβυτάτου καὶ ἡγεμόνος· "θεοὶ θεῶν, <ὦν> ἐγὼ δημιουργὸς πατήρ τε ἔργων, ἄλυτα ἐμοῦ γε μὴ θέλοντος. τὸ μὲν οὖν δὴ δεθὲν πᾶν λυτόν, τό γε μὴν καλῶς ἀρμοσθέν καὶ ἔχον εὔ λύειν ἐθέλειν κακοῦ. δι' ἃ καὶ ἐπέπερ γεγένησθε, ἀθάνατοι μὲν οὐκ ἔστε οὐδ' ἄλυτοι τὸ πάμπαν, οὐτι γε μὴν λυθήσεσθέ γε, οὐδὲ τεύξεσθε θανάτου μοίρας, τῆς ἐμῆς βουλήσεως μείζονος ἔτι δεσμοῦ καὶ κυριωτέρου λαχόντες ἐκείνων, οἷς **14** ὅτε ἐρίγνεσθε συνεδεῖσθε." τινὲς δὲ οἴονται σοφίζόμενοι κατὰ Πλάτωνα γενητὸν λέγεσθαι τὸν κόσμον οὐ τῷ λαβεῖν γενέσεως ἀρχήν, ἀλλὰ τῷ, εἴπερ ἐρίγνετο, μὴ ἂν ἐτέρως ἢ τὸν εἰρημένον συστήναι τρόπον, ἢ διὰ **15** τὸ ἐν γενέσει καὶ μεταβολῇ τὰ μέρη θεωρεῖσθαι. βέλτιον δὲ καὶ ἀληθέστερον ὑπονοεῖν τὸ πρότερον, οὐ μόνον ὅτι διὰ παντὸς τοῦ συγγράμματος πατέρα μὲν καὶ ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τὸν θεοπλάστην ἐκείνον καλεῖ, ἔργον δὲ καὶ ἔργονον τουτονὶ τὸν κόσμον, ἀπ' ἀρχετύπου <κα> ἰνοητοῦ παραδείγματος μίμημα αἰσθητόν, πάνθ' ὅσα ἐν ἐκείνῳ νοητὰ περιέχοντα αἰσθητὰ ἐν αὐτῷ, τελειοτάτου πρὸς νοῦν τελειότατον ἐκμα- **16** γεῖον πρὸς αἰσθησιν, ἀλλ' ὅτι καὶ Ἀριστοτέλης ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ Πλάτωνος, διὰ τὴν τῆς φιλοσοφίας αἰδῶ μηδὲν ἂν ψευσάμενος, καὶ διότι πιστότερος οὐδεὶς ὑψητῆ γνωρίμου μαρτυρεῖν καὶ μάλιστα τοιούτου, ὃς οὐ πάρεργον ἔθετο παιδείαν ἀψικόρῳ ῥαθυμίᾳ, προσυπερβαλεῖν δὲ σπουδάσας τὰς τῶν παλαιῶν εὐρέσεις ἔνια τῶν ἀναγκαιοτάτων εἰς ἕκασ- **17** τον φιλοσοφίας μέρος καινοτομήσας προσεξεύρετο. πατέρα δὲ τοῦ Πλατωνείου δόγματος ἔνιοι νομίζουσι τὸν ποιητὴν Ἡσίοδον, γενητὸν καὶ ἄφθαρτον. οἰόμενοι τὸν κόσμον ὑπ' ἐκείνου λέγεσθαι, γενητὸν μὲν, ὅτι φησὶν "ἦτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα γαῖ' εὐρύτερονος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ," **18** ἄφθαρτον δέ, ὅτι διάλυσιν καὶ φθορὰν οὐ μεμήνηκεν αὐτοῦ. χάος δὲ ὁ μὲν Ἀριστοτέλης τόπον οἶεται εἶναι, ὅτι τὸ δεξόμενον ἀνάγκη προυποκεῖσθαι σώματι, τῶν δὲ Στωικῶν ἔνιοι τὸ ὕδωρ παρὰ τὴν χύσιν τοῦνομα πεποιῆσθαι νομίζοντες. ὁποτέρως δ' ἂν ἔχοι, τὸ γενητὸν εἶναι τὸν **19** κόσμον ἐναργέστατα παρ' Ἡσιόδῳ μεμήνηται. μακροῖς δὲ χρόνοις πρότερον ὁ τῶν Ἰουδαίων νομοθέτης Μωυσῆς γενητὸν καὶ ἄφθαρτον ἔφη τὸν κόσμον ἐν ἱεραῖς βίβλοις· εἰσὶ δὲ πέντε, ὧν τὴν πρώτην ἐπέγραψε Γένεσιν, ἐν ἣ ἀρχεται τὸν τρόπον τοῦτον· "Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος" (Gen. 1, 1. 2.), εἶτα προελθὼν ἐν τοῖς ἔπειτα μηνύει πάλιν, ὅτι ἡμέραι καὶ νύκτες καὶ ὧραι καὶ ἐνιαυτοὶ σελήνη τε καὶ ἥλιος, οἱ χρόνου μετρήσεως φύσιν ἔδειξαν, μετὰ τοῦ παντὸς οὐρανοῦ μοίρας ἀθανάτου λαχόντες διατελοῦσιν ἄφθαρτοι (cf. Gen. 1, 14. 8, 22).

20 Τοὺς δὲ ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον κατασκευάζοντας λόγους ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν ὄρατὸν <θεὸν> αἰδοῦς προτέρους τακτέον οἰκείαν ἀρχὴν λαβόντας. ἅπανσι τοῖς φθορὰν ἐνδεχομένοις αἰτίαι διτταὶ τῆς ἀπωλείας, ἢ μὲν ἐντός, ἢ δὲ ἐκτός, προυπόκεινται· σίδηρον γοῦν καὶ χαλκὸν καὶ τὰς τοιουτοτρόπους οὐσίας εὖροις ἂν ἀφανιζόμενας ἐξ ἑαυτῶν μὲν, ὅταν ἐρπηνώδους νοσήματος τρόπον ἰὸς ἐπιδραμῶν διαφάγη, πρὸς δὲ τῶν ἐκτός, ὅταν

ἐμπιπραμένης οἰκίας ἢ πόλεως συναναφλεχθεῖσαι τῇ πυρὸς βιαίῳ ῥιπῇ διαλυθῶσιν· ὁμοιοτρόπως δὲ καὶ ζῴοις ἐπιγίνεται τελευτὴ νοσήσασιν μὲν ἐξ ἑαυτῶν, ὑπὸ δὲ τῶν ἐκτὸς σφαττομένοις ἢ καταλεινομένοις ἢ ἐμπιπρα-
21 μένοις ἢ θάνατον οὐ καθαρὸν τὸν δι' ἀγχόνης ὑπομένουσιν. εἰ δὴ φθείρεται καὶ κόσμος, ἐξ ἀνάγκης ἦτοι ὑπὸ τινος τῶν ἐκτὸς ἢ πρὸς τινος τῶν ἐν αὐτῷ διαφθαρήσεται δυνάμεων· ἀμήχανον δ' ἑκάτερον· ἐκτὸς μὲν γὰρ οὐδὲν ἐστὶ τοῦ κόσμου, πάντων εἰς τὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ συναρτισθέντων· οὕτως γὰρ εἷς τε ἔσται καὶ ὅλος καὶ ἀγήρως, εἷς μὲν διὰ τὸ ἀπολειφθέντων τινῶν ἕτερον ἂν τῷ νῦν ὄντι γενέσθαι ὅμοιον, ὅλος δὲ ἕνεκα τοῦ σύμπασαν τὴν οὐσίαν εἰς αὐτὸν ἐξανηλωσθαι, ἀγήρως δὲ καὶ ἄνοσος, ἐπειδὴ τὰ νόσοις καὶ γῆρα σώματα ἀλωτὰ θερμότησι καὶ ψύξεσι καὶ ταῖς ἄλλαις ἐναντιότησι προσεμπιπτούσαις ἔξωθεν ἰσχυρῶς ἀνατρέπεται, ὧν οὐδεμία δύναμις ἀποδράσα κυκλοῦται καὶ ἐπιτίθεται, πασῶν, μηδενὸς ἀποστατοῦντος μέρους, ὁλοκλήρων ἐγκατειλημμένων εἴσω. εἰ δ' ἄρα τί ἐστὶν ἐκτὸς, πάντως ἂν εἴη κενόν, ἢ ἀπαθῆς
22 φύσις, ἣν ἀδύνατον παθεῖν τι ἢ δρᾶσαι. καὶ μὴν οὐδὲ ὑπὸ τινος αἰτίας διαλυθήσεται τῶν ἐντὸς αὐτοῦ· πρῶτον μὲν, ἐπειδὴ τοῦ ὅλου τὸ μέρος καὶ μεῖζον ἔσται καὶ κραταιότερον, ὅπερ ἐστὶν ἀτοπώτατον· ὁ γὰρ κόσμος ἀνυπερβλήτῳ κράτει | χρώμενος ἄγει τὰ πάντα μέρη, πρὸς μηδενὸς αὐτῶν ἀγόμενος· ἔπειτα δέ, ὅτι διττῶν οὐσῶν φθορᾶς αἰτιῶν, τῆς μὲν ἐντὸς τῆς δὲ ἐκτὸς, ἀ τὴν ἑτέραν οἷά τε ὑπομένειν. δεκτικὰ καὶ τῆς ἑτέρας
23 ἐστὶ πάντως. σημεῖον δέ· βοῦς καὶ ἵππος καὶ ἄνθρωπος καὶ τὰ παραπλήσια ζῶα, διότι πέφυκεν ἀναιρεῖσθαι ὑπὸ σιδήρου, καὶ νόσῳ τελευτήσει· χαλεπὸν γὰρ μᾶλλον δὲ ἀδύνατον εὐρεῖν, ὅ τι τὴν ἔξωθεν αἰτίαν πεφυκὸς
24 ὑπομένειν τῆς φθορᾶς ἀδεκτον ἔσται | κατὰ τὸ παντελὲς τῆς ἔνδοθεν. ἐπειδὴ τοίνυν ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἐκτὸς φθαρησόμενος ἐδείχθη ὁ κόσμος, τῷ μηδὲν ἔξω καταλελειφθαι πάντως, οὐδ' ὑπὸ τινος τῶν ἐν αὐτῷ, διὰ τὴν προεπιλογισθεῖσαν ἀπόδειξιν, καθ' ἣν τὸ ἀλωτὸν τῇ ἑτέρᾳ τῶν αἰτιῶν
25 καὶ τὴν ἑτέραν ἐπεφύκει δέχεσθαι. μαρτύρια δὲ καὶ τὰ ἐν Τιμαίῳ περὶ τοῦ τὸν κόσμον ἄνοσον εἶναι καὶ μὴ φθαρησόμενον τάδε· "τῶν δὲ δὴ τεττάρων ἐν ὅλον ἕκαστον εἴληφεν ἢ τοῦ κόσμου σύστασις· ἐκ γὰρ πυρὸς παντὸς ὕδατος τε καὶ ἀέρος καὶ γῆς συνέστησεν αὐτὸν ὁ συνιστάς, μέρος οὐδὲν οὐδενὸς οὐδὲ δύναμιν ἔξωθεν ὑπολιπών, τάδε
26 διανοηθεῖς· πρῶτον μὲν, ἵνα ὅλον ὅτι μάλιστα ζῶον, τέλειον ἐκ τελείων μερῶν, εἴη· πρὸς δὲ τούτοις ἐν, ἅτε οὐχ ὑπολειμμένων ἐξ ὧν ἄλλο τοιοῦτον γένοιτ' ἂν· ἔτι δέ, ἵνα ἀγήρων καὶ ἄνοσον ἦ, κατανοῶν ὡς συστάτῳ σώματι θερμὰ καὶ ψυχρὰ καὶ πάνθ' ὅσα δυνάμεις ἰσχυρᾶς ἔχει περιστάμενα ἔξωθεν καὶ προσπίπτοντα ἀκαίρως λυπεῖ καὶ νόσους καὶ γῆρας ἐπάγοντα φθίνειν ποιεῖ. διὰ τὴν αἰτίαν καὶ τὸν λογισμὸν τόνδε θεὸς ὅλον ἐξ ὅλων ἀπάντων τέλειον καὶ ἀγήρων καὶ ἄνοσον αὐτὸν
27 ἔτεκτήνατο." τοῦτο μὲν δὴ παρὰ Πλάτωνος πρὸς τὴν ἀφθαρσίαν τοῦ κόσμου μαρτύριον εἰλήφθω, τὸ δ' ἀγέννητον παρὰ τῆς φυσικῆς ἀκολουθίας· ἔπεται μὲν γὰρ τῷ γενομένῳ διάλυσις, ἀφθαρσία δὲ τῷ ἀγενήτῳ· ἐπεὶ καὶ ὁ τὸ τρίμετρον ἐκεῖνο ποιήσας
"τό τοι γενόμενον κατθανεῖν ὀφείλεται"

δοκεῖ μὴ ἀπὸ σκοποῦ, συνεῖς ἀκολουθίαν τῶν αἰτιῶν τῆς <γενέσεως καὶ τῆς> φθορᾶς, *** ὡδ' ἔχει.

28' Ἐτέρως δέ ἐστι τοιόνδε· | πάνθ' ὅσα τῶν συνθέτων φθείρεται, διάλυσις εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη λαμβάνει· διάλυσις δ' οὐδὲν ἦν ἄρα ἢ πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ἐκάστων ἐπάνοδος, ὥστε κατὰ τοῦναντίον ἢ σύνθεσις εἰς τὸ παρὰ φύσιν τὰ συνελθόντα βεβίασται. καὶ δὴ τάδ' οὕτως ἔοικεν ἀψευ-
29 δέστατα ἔχειν. ἄνθρωποι γὰρ ἀπὸ τῶν τεττάρων στοιχείων, ἀ δὴ ὅλα τοῦ παντός ἐστὶν οὐρανοῦ, γῆς, <ὕδατο>ς, ἀέρος τε καὶ πυρός, βραχέα τὰ μέρη δανεισάμενοι συνεκράθημεν· τὰ δ' ἀνακραθέντα τῆς κατὰ φύσιν θέσεως ἐστέρηται, θερμότητος μὲν τῆς ἀνωφοίτου κατ<ωσθείση>ς, τῆς δὲ γεώδους καὶ βάρους ἐχούσης οὐσίας ἐπελαφρισθείσης καὶ τὸν ἄνω τόπον
30 ἀντιλαβούσης, ὃν τὸ γεωδέστατον τῶν ἐν ἡμῖν ἐπέσχηκε κεφαλή. δεσμῶν δὲ φαυλότατος ὃν ἐσφιγξε βία, βαιὸς καὶ ὀλιγοχρόνιος· ῥήγνυται γὰρ θᾶπτον ὑπὸ τῶν δεθέντων, ἅτε ἀπαυχενιζόντων διὰ πόθον [ὑπ]ὸ τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως, πρὸς ἣν σπεύδοντα μετανίσταται· κατὰ γὰρ τὸν τραγικὸν

"χωρεῖ δ' ὀπίσω

τὰ μὲν ἐκ γαίας φύντ' εἰς γαῖαν
τὰ δ' ἀπ' αἰθερίου βλαστόντα γονῆς
εἰς οὐράνιον πόλον ἦλθε πάλιν·
θνήσκει δ' οὐδὲν τῶν γιγνομένων,
διακρινόμενον δ' ἄλλο πρὸς ἄλλο
μορφὴν ἰδίαν ἀπέδειξεν."

31 τοῖς μὲν δὴ φθειρομένοις ἅπασιν νόμος ἀναγέγραπται καὶ θεσμὸς οὗτος, ὅποτε μὲν ὑφέστηκε τὰ συνεληλυθότα ἐν τῇ κράσει, πρὸ τῆς κατὰ φύσιν τάξεως ἀταξίας ἀντιμετειληφέναι καὶ πρὸς τοὺς ἐναντίους τόπους μετανίστασθαι, ὡς τρόπον τινα ζενιτεύειν δοκεῖν, ὅποτε δὲ διαλύοιτο, πρὸς τὴν
32 οἰκείαν τῆς φύσεως λῆξιν ἀνακάμπειν. ὁ δὲ κόσμος ἀμέτοχος τῆς ἐν τοῖς λεχθεῖσιν ἀταξίας ἐστίν. ἐπεὶ, φέρε, θεασώμεθα· φθειρομένου τὰ μέρη νυνὶ μὲν ἀνάγκη τετάχθαι τὴν παρὰ φύσιν ἕκαστα χώραν· τοῦτο δὲ ὑπονοεῖν οὐκ εὐαγές· ἀρίστην γὰρ θέσιν καὶ τάξιν ἐναρμόνιον τὰ τοῦ κόσμου μέρη πάντα εἴληχεν, ὡς ἕκαστον καθάπερ πατρίδι φιλοχω-
33 ροῦν μὴ ζητεῖν ἀμείνω μεταβολήν. διὰ τοῦτο γῆ μὲν ὁ μεσαίτατος ἀπενεμήθη τόπος, ἐφ' ἣν πάντα τὰ γεώδη, καὶ ἀναρρίψης, καταφέρεται· τὸ δ' ἐστὶ | σημεῖον χώρας τῆς κατὰ φύσιν· ἔνθα γὰρ μὴ ὑπὸ βίας ὀτιοῦν ἐνεχθὲν ἴσταται καὶ ἡρεμεῖ, τὸν οἰκεῖον εἴληχε χῶρον· ὕδωρ δὲ ἐπὶ γῆν ἀνακέχυται [δεύτερον], ἀπὸ δὲ καὶ πῦρ ἀπὸ τοῦ μέσου πρὸς τὸν ἄνω κεχώρηκεν, ἀπὸ μὲν τὸν μεθόριον ὕδατος καὶ πυρὸς κληρωσάμενος τόπον, πῦρ δὲ τὸν ἀνωτάτω· διὸ καὶ ἀναψάμενος δᾶδα πρὸς γῆν καταφέρει, ἢ φλόξ οὐδὲν ἦττον ἀντιβιάσεται καὶ πρὸς τὴν φυσικὴν τοῦ
34 πυρὸς κίνησιν ἐπικουφίσασα αὐτὴν ἀναδραμεῖται. εἰ δὴ φθορᾶς μὲν αἴτιον ἢ παρὰ φύσιν τάξις τῶν ἄλλων [ἔχει] ζῶων, ἐν δὲ τῷ κόσμῳ κατὰ φύσιν ἕκαστα τῶν μερῶν διατέτακται τὰς οἰκείας διακληρωσάμενα χώρας, ἐνδίκως ἂν λέγοιτο ὁ κόσμος ἀφθαρτος.

35' Ἐτι τοίνυν ἐκεῖνο παντὶ τῷ δῆλον, ὅτι φύσις ἐκάστη διατηρεῖν καὶ

διασφύζειν, εἰ δ' οἶόν τε εἶη, καὶ ἀθανατίζειν ἕκαστα ὧν φύσις ἐστὶν ἐσπού-
 δακεν, ἢ μὲν ἐν τοῖς δένδροισι τὰ δένδρα, ἢ δ' ἐν τοῖς ζώοις τῶν ζῴων
 36 ἕκαστον. ἕξασθενεῖ δὲ ἢ ἐπὶ μέρους ἀναγκαίως ἄγειν πρὸς αἰδιότητα·
 ἢ γὰρ ἔνδεια ἢ φλογμὸς ἢ κρυμὸς ἢ μυρία ἄλλα τῶν εἰωθότων ἐπισυνί-
 στασθαι κατασκήψαντα διέσεισε καὶ διέλυσε τὸν συνέχοντα δεσμὸν καὶ
 τέλος κατέρρηξε· τοιοῦτον δ' εἰ μηδὲν ἐφήδρευεν ἕξω, κἂν ὅσον ἐφ'
 37 ἑαυτῇ πάντα μικρά τε αὖ καὶ μεγάλα ἀγήρω διεφύλαττεν. ἀναγκαῖον
 οὖν καὶ τὴν τοῦ κόσμου φύσιν γλίχασθαι τῆς τοῦ ὅλου διαμονῆς· οὐ γὰρ
 δὴ τῶν ἐπὶ μέρους ἐστὶ χείρων, ὡς ἀποδιδράσκουσα καὶ λιποτακτοῦσα
 νόσον ἀνθ' ὑγείας καὶ φθορὰν ἀντὶ σωτηρίας παντελοῦς ἐπιχειρεῖν
 τεχνάζειν, ἐπειδὴ

"πασάων ὑπὲρ ἢ γε κάρη ἔχει ἡδὲ μέτωπα,
 ρεῖα τ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι."

ἀλλ' εἰ τοῦτ' ἀληθές ἐστι, φθορὰν ὁ κόσμος οὐ δέξεται. διὰ τί; ὅτι
 ἢ συνέχουσα φύσις αὐτὸν ἀήττητός ἐστι κατὰ πολλὴν ἰσχύος ῥώμην,
 38 τῶν ἄλλων ὅσα βλάπτειν ἔμελλεν ἀπαζαπάντων ἐπικρατοῦσα. διὸ καὶ
 Πλάτων εὔ "ἀπῆει τε γὰρ" φησὶν "οὐδὲν οὐδὲ προσήει αὐτῷ ποθεν·
 οὐδὲν γὰρ ἦν. αὐτὸ γὰρ ἑαυτῷ τροφήν τὴν ἑαυτοῦ φθίσειν παρέχον καὶ
 πάντ' ἐν ἑαυτῷ καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ πάσχον καὶ δρῶν ἐκ τέχνης γέγονεν·
 ἡγήσατο γὰρ αὐτὸ ὁ συνθεὶς αὐταρκεὶς ὃν ἄμεινον ἔσεσθαι μᾶλλον ἢ
 προσδεῆς <ἄλλων>."

39 Ἀποδεικτικώτατός γε μὴν κάκεινος ὁ λόγος ἐστίν, ἐφ' ᾧ
 μυρίους οἶδα σεμνυνομένους ὡς ἡκριβωμένῳ καὶ πάνυ ἀνεξελέγκτῳ.
 πυθνάνονται γάρ· τίνας ἔνεκα τὸν κόσμον φθερεῖ ὁ θεός; ἦτοι γὰρ |
 40 ὑπὲρ τοῦ μηκέτι κοσμοποιῆσαι ἢ ὑπὲρ τοῦ ἕτερον κατασκευάσαι. τὸ μὲν
 δὴ πρότερον ἀλλότριον θεοῦ· πρὸς τάξιν γὰρ ἀταξίαν μεταβάλλειν δέον,
 οὐ πρὸς ἀταξίαν τάξιν· εἶτα δ' ὅτι καὶ μετάνοιαν πάθος καὶ νόσημα
 δέξεται ψυχῆς· ἔδει γὰρ ἢ μὴ κοσμοποιῆσαι τὸ παράπαν ἢ κρίνοντα
 41 πρέπον αὐτῷ τὸ ἔργον χαίρειν τῷ γενομένῳ. τὸ δὲ δεύτερον ἄξιον οὐ
 βραχείας ἐρεύνης. εἰ γὰρ ἕτερον ἀντὶ τοῦ νῦν ὄντος κατασκευάσει,
 πάντως ὁ γενόμενος ἢ χείρων ἢ ὅμοιος ἢ κρείττων ἀποτελεσθήσεται·
 ὧν ἕκαστον ἐπίληπτον. εἰ μὲν γὰρ χείρων ὁ κόσμος, χείρων καὶ ὁ
 δημιουργός. ἀμώμητα δὲ καὶ ἀνεξέλεγκτα καὶ ἀνεπανόρθωτα τὰ τοῦ
 θεοῦ τελειοτάτη τέχνη καὶ ἐπιστήμη δημιουργηθέντα·
 "οὐδὲ" γὰρ "γυνή" φασὶ "τοσσόνδε νόου ἐπιδεύεται ἐσθλοῦ,
 ὥστε χερεῖον' ἐλέσθαι ἀμεινοτέρων <παρεόντων>."

ἐμπρεπὲς δὲ θεῷ τὰ ἄμορφα μορφοῦν καὶ τοῖς αἰσχίστοις περιτιθέναι
 42 θαυμαστά κάλλη. εἰ δ' ὅμοιος, ματαιοπόνος ὁ τεχνίτης, οὐδὲν κομιδῆ
 νηπίων παίδων διαφέρων, οἱ πολλάκις παρ' αἰγιαλοῖς ἀθύροντες ψάμμου
 γεωλόφους ἀνιστᾶσι κάπειθ' ὑφαιροῦντες ταῖς χερσὶ πάλιν ἐρείπουσι· πολὺ
 γὰρ ἄμεινον τοῦ κατασκευάζειν ὅμοιον μηδὲν μῆτε ἀφαιροῦντα μῆτε προς-
 τιθέντα μηδ' αὖ πρὸς τὸ ἄμεινον ἢ χεῖρον μεταβάλλοντα τὸν ἐξ ἀρχῆς
 43 ἄπαξ γενόμενον κατὰ χώραν ἔαν. εἰ δὲ κρείττονα δημιουργήσει, γενήσεται
 τότε κρείττων καὶ ὁ δημιουργός, ὥσθ' ἦνίκα τὸν πρότερον κατεσκευάζε
 καὶ τὴν τέχνην καὶ τὴν διάνοιαν ἦν ἀτελέστερος, ὅπερ οὐδὲ θέμις ὑπονοεῖν

ἔστιν· ἴσος γὰρ αὐτὸς ἑαυτῷ καὶ ὅμοιος ὁ θεός, μήτε ἀνεσιν πρὸς τὸ χεῖρον μήτ' ἐπίτασιν πρὸς τὸ βέλτιον δεχόμενος. ἐπὶ δὲ τὰς τοιαύτας ἀνωμαλίας ἀνθρώποι κεχωρήκασιν, πρὸς ἑκάτερον τό τε εὖ καὶ τὸ χεῖρον πεφυκότες μεταβάλλειν, αὐξήσῃσι καὶ προκοπαῖς καὶ βελτιώσῃσι καὶ πᾶσι **44** τοῖς ἐναντίοις εἰωθότες χρῆσθαι. πρὸς δὲ τούτοις τὰ μὲν τῶν θνητῶν ἔργα ἡμῶν φθαρτὰ δεόντως ἂν γένοιτο, τὰ δὲ τοῦ ἀθανάτου κατὰ τὸν εἰκότα λόγον ἀφθαρτα δῆπου· τῇ γὰρ φύσει τῶν τεχνιτῶν εὐλογον τὰ δημιουργηθέντα ἐξομοιοῦσθαι.

45 Καὶ μὴν ἅπαντί τῷ κάκεῖνο δῆλον, ὅτι φθειρομένης μὲν τῆς γῆς ἀνάγκη καὶ τὰ χερσαῖα τῶν ζῴων καθ' ὅλον τὸ γένος ἀπόλλυσθαι. φθειρομένου δὲ ὕδατος τὰ ἔνυδρα, καὶ ἀέρος μέντοι καὶ πυρὸς τὰ ἀερο- **46** πόρα καὶ πυρίγονα. κατ' ἀνάλογον οὖν εἰ φθείρεται ὁ οὐρανός, φθαρήσεται μὲν ἥλιος καὶ σελήνη, φθαρήσονται δ' οἱ λοιποὶ πλάνητες, φθαρήσονται δ' οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες, ὁ τοσοῦτος | αἰσθητῶν θεῶν εὐδαίμων τὸ πάλαι νομισθεὶς στρατός. ὃ δὴ [ε]ἰ γένοιτ' ἂν οὐδὲν ἕτερον ἢ θεοὺς φθειρο- μένους ὑπονοεῖν· ἴσον γὰρ ἔστι τῷ καὶ ἀνθρώπους ἀθανάτους ὑπονοεῖν. καίτοι τις ἐν ἀτίμων συγκρίσει τοῦτ' ἂν εὐροὶ σκοπῶν εὐλογώτερον ἐκεῖ- νου· χάριτι μὲν γὰρ θεοῦ θνητὸν ἀθανασίας μεταλαχεῖν εἰκός ἐστιν, ἀφθαρσίαν δὲ θεοὺς ἀποβαλεῖν ἀδύνατον, κἂν αἱ ἀνθρώπων σοφαὶ **47** κακομανῶσι. καὶ μὴν οἱ γε τὰς ἐκπυρώσεις καὶ τὰς παλιγγενεσίας εἰση- γούμενοι τοῦ κόσμου νομίζουσι καὶ ὁμολογοῦσι τοὺς ἀστέρας θεοὺς εἶναι, οὓς τῷ λόγῳ διαφθείρειν οὐκ ἐρυνθιῶσιν. ἔδει γὰρ ἢ μύδρους διαπύρους ἀποφήνασθαι, καθάπερ ἔνιοι τῶν οἷα περὶ δεσμωτηρίου φλυαρούντων τοῦ σύμπαντος οὐρανοῦ, ἢ θείας ἢ δαιμονίας φύσεις νομίζοντας τὴν ἀρμότ- τουσαν θεοῖς ἀφθαρσίαν προσομολογήσαι. νυνὶ δὲ τοσοῦτον δόξης ἀληθοῦς διήμαρτον, ὥστε λελήθασιν αὐτοὺς καὶ τῇ προνοίᾳ-ψυχῇ δ' ἔστι τοῦ κόσμου-φθορὰν ἐπιφέροντες ἐξ ὧν ἀνακόλουθα φιλοσοφοῦσι.

48 Χρῦσιππος γοῦν ὁ δοκιμώτατος τῶν παρ' αὐτοῖς ἐν τοῖς Περὶ αὐξανομένου τερατεύεται τι τοιοῦτον· προκατασκευάσας ὅτι "δύο ἰδίως ποιά ἐπὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ἀμήχανον συστήναι", φησὶν· "ἔστω θεωρίας ἕνεκα τὸν μὲν τινα ὀλόκληρον, τὸν δὲ χωρὶς ἐπινοεῖσθαι τοῦ ἑτέρου ποδός, καλεῖσθαι δὲ τὸν μὲν ὀλόκληρον Δίωνα, τὸν δὲ ἀτελεῖ Θεώνα, κἄπειτα ἀποτέμ- νεσθαι Δίωνος τὸν ἕτερον τοῖν ποδοῖν". ζητουμένου δὴ, πότερος ἔφθαρται, τὸν Θεώνα φάσκειν οἰκειότερον εἶναι. τοῦτο δὲ παραδοξολογοῦντος μᾶλλον **49** ἔστιν ἢ ἀληθεύοντος. πῶς γὰρ ὁ μὲν οὐδὲν ἀκρωτηριασθεὶς μέρος, ὁ Θεών, ἀνήρπασται, ὁ δ' ἀποκοπεὶς τὸν πόδα Δίων οὐχὶ διέφθαρται; "δεόντως" φησὶν· "ἀναδεδράμηκε γὰρ ὁ ἐκτμηθεὶς τὸν πόδα Δίων ἐπὶ τὴν ἀτελεῖ τοῦ Θεώνος οὐσίαν, καὶ δύο ἰδίως ποιά περὶ τὸ αὐτὸ ὑποκεί- μενον οὐ δύνατ' εἶναι. τοιγαροῦν τὸν μὲν Δίωνα μένειν ἀναγκαῖον, τὸν δὲ Θεώνα διεφθάρθαι."

"τὰ δ' οὐχ ὑπ' ἄλλων ἀλλὰ τοῖς αὐτῶν πτεροῖς ἀλισκόμενα"

φησὶν ὁ τραγικός· ἀπομαζάμενος γὰρ τις τὸν | τύπον τοῦ λόγου καὶ ἐφαρμόσας τῷ παντὶ κόσμῳ δείξει σαφέστατα καὶ αὐτὴν φθειρομένην **50** τὴν πρόνοιαν. σκόπει δ' ὧδε· ὑποκείσθω τὸ μὲν ὡσανεὶ Δίων ὁ κόσμος

-τέλειος γάρ-, τὸ δὲ ὡσανεὶ Θεῶν ἢ τοῦ κόσμου ψυχῆ, διότι τοῦ ὅλου τὸ μέρος ἔλαττον, καὶ ἀφαιρείσθω, ὡσπερ ἀπὸ τοῦ Δίωνος ὁ πούς, 51 οὕτως καὶ ἀπὸ τοῦ κόσμου ὅσον αὐτοῦ σωματοειδές. οὐκοῦν ἀνάγκη λέγειν ὅτι ὁ μὲν κόσμος οὐκ ἔφθαρται ὁ τὸ σῶμα ἀφαιρεθείς, ὡσπερ οὐδὲ ὁ ἀποκοπεὶς τὸν πόδα Δίων, ἀλλ' ἢ τοῦ κόσμου ψυχῆ, ὡσπερ Θεῶν ὁ μηδὲν παθών. ὁ μὲν γὰρ κόσμος ἐπ' ἐλάττονα οὐσίαν ἀνέδραμεν, ἀφαιρέθεις αὐτῷ τοῦ σωματοειδοῦς, ἐφθάρη δ' ἢ ψυχῆ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι δύο ἰδίως ποιά εἶναι περὶ τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον. ἔκθεσμον δὲ τὸ λέγειν φθείρεσθαι τὴν πρόνοιαν· ἀφθάρτου δὲ ὑπαρχούσης, ἀνάγκη καὶ τὸν κόσμον ἀφθαρτον εἶναι.

52 Μεγίστην μέντοι παρέχεται πίστιν εἰς ἀιδιότητα καὶ ὁ χρόνος. εἰ γὰρ ἀγένητος ὁ χρόνος, ἐξ ἀνάγκης καὶ ὁ κόσμος ἀγένητος. διὰ τί; ὅτι, ἢ φησιν ὁ μέγας Πλάτων, ἡμέραι καὶ νύκτες μῆνες τε καὶ ἐνιαυτῶν περίοδοι χρόνον ἔδειξαν. ἀμήχανον δέ τι τούτων συστήναι δίχα ἡλίου κινήσεως καὶ τῆς τοῦ παντὸς οὐρανοῦ περιφορᾶς· ὡστ' εὐθυβόλως ἀποδεδόσθαι πρὸς τῶν εἰωθότων τὰ πράγματα ὀρίζεσθαι χρόνον διάστημα τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως. ἐπεὶ δὲ τοῦθ' ὑγιές ἐστι, γίνεται ὁ κόσμος ἰσηλιξ 53 τοῦ χρόνου καὶ αἴτιος. πάντων δ' ἀτοπώτατον ὑπονοεῖν, ὅτι ἦν ποτε κόσμος, ἡνίκα οὐκ ἦν χρόνος· ἀναρχος γὰρ καὶ ἀτελεύτητος ἢ τούτου φύσις, ἐπεὶ καὶ αὐτὰ ταῦτα, τὸ ἦν, τὸ ποτέ, τὸ ἡνίκα, χρόνον συνεμφαίνει. τούτῳ δ' ἀκόλουθον τὸ μηδὲ χρόνον | ὑποστήναι καθ' ἑαυτόν, ἡνίκα κόσμος οὐκ ἦν· τὸ γὰρ μὴ ὑπάρχον οὐδὲ κινεῖται· διάστημα δὲ κοσμικῆς κινήσεως ἐδείχθη ὁ χρόνος ὢν. ἀνάγκη τοίνυν ἐκάτερον ἐξ ἀιδίου ὑφε- 54 στάναι γενέσεως ἀρχὴν μὴ λαβόντα· τὰ δ' αἰδία φθορᾶς ἀνεπίδεκτα. τάχα τις εὐρεσιλογῶν Στωικὸς ἐρεῖ, τὸν χρόνον ἀποδεδόσθαι διάστημα τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως οὐχὶ τοῦ νυνὶ διακεκοσμημένου μόνον ἀλλὰ καὶ τοῦ κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν ὑπονοουμένου. πρὸς ὃν λεκτέον· τὴν ἀκοσμίαν, ᾧ γενναῖε, μετατιθεῖς τὰ ὀνόματα κόσμον καλεῖς· εἰ γὰρ οὗτος ὃν ὀρῶμεν ἐτύμως καὶ προσφυέστατα κόσμος κέκληται, διατεταγμένος καὶ διακεκοσμημένος ἀνεπανορθώτου τέχνης ἀκρότητι, τὴν πρὸς τὸ πῦρ αὐτοῦ μεταβολὴν δεόντως ἂν τις ἀκοσμίαν ὀνομάσαι.

55 Κριτόλαος δὲ <τι>ς τῶν κεχορευκότων Μούσαις, τῆς Περιπατητικῆς ἑραστῆς φιλοσοφίας, τῷ περὶ τῆς ἀιδιότητος κόσμου δόγματι συνειπῶν ἐχρήσατο τοιαύταις πίστεσιν· εἰ γέγονεν ὁ κόσμος, ἀνάγκη καὶ τὴν γῆν γεγονέναι· εἰ δὲ ἢ γῆ γενητή, πάντως καὶ τὸ ἀνθρώπων γένος· ἄνθρωπος δὲ ἀγένητος, ἐξ ἀιδίου τοῦ γένους ὑφειστώτος, ὡσπερ ἐπι- 56 δειχθήσεται· αἰδῖος ἄρα καὶ ὁ κόσμος. τὸ δὲ ὑπερτεθὲν ἤδη κατασκευαστέον, εἰ δεῖ καὶ ἀποδείξεως τοῖς οὕτως ἐμφανέσι· δεῖ δέ, ὡς ἔοικεν, ἕνεκα τῶν μυθοπλαστῶν, οἱ ψευσμάτων ἀναπλήσαντες τὸν βίον ἀλήθειαν ὑπερόριον πεφυγαδεύκασιν, οὐ μόνον πόλεις καὶ οἴκους ἀλλὰ καὶ ἕνα ἕκαστον τοῦ <ἀρίστο> κτήματος χηρεύειν βιασάμενοι καὶ πρὸς τὸ τῆς φράσεως ὀγκὸν μέτρα καὶ ῥυθμοὺς δέλεαρ εἰς ἐνέδραν ἐπινοήσαντες, οἷς ἀφρόνων ὧτα καταγοητεύουσι, καθάπερ ὀφθαλμοὺς αἱ ἄμορφοι καὶ εἰδεχ- 57 θεῖς ἑταῖραι περιάπτους καὶ νόθῳ κόσμῳ χηρεῖα γνησίου. λέγουσι γὰρ ὅτι ἢ ἐξ ἀλλήλων γένεσις ἀνθρώπων νεώτερον φύσεως ἔργον, ἀρχεγονώ-

τερον δὲ καὶ πρεσβύτερον | ἢ ἐκ γῆς, ἐπειδὴ πάντων μήτηρ ἐστὶ τε
 καὶ νενόμισται· τοὺς δὲ ἄδομένους παρ' Ἑλλησι Σπαρτοὺς ἐκφῶναι.
58 καθάπερ νῦν τὰ δένδρα, τελείους καὶ ἐνόπλους γῆς παῖδας. ὅτι δὲ
 μύθου πλάσμα τοῦτ' ἐστὶ, συνιδεῖν ἐκ πολλῶν ῥάδιον. αὐτίκα τῷ πρώτῳ
 γενομένῳ ἔδει καθ' ὠρισμένα μέτρα καὶ ἀριθμοὺς χρόνων αὐξήσεως·
 βαθμοὺς γὰρ τινὰς ἢ φύσις τὰς ἡλικίας ἐγέννησε, δι' ὧν τρόπον τινὰ
 ἀναβαίνει καὶ κάτεισιν ἄνθρωπος, ἀναβαίνει μὲν αὐξόμενος, κατέρχεται δ'
 ἐν ταῖς μειώσεσιν· ὅρος δ' ὁ τῶν ἀνωτάτω βαθμῶν ἀκμή, πρὸς ὃν φθά-
 σας τις οὐκέτι πρόεισιν, ἀλλ', ὥσπερ οἱ διαυλοδρομοῦντες ἀνακάμπουσι
 τὴν αὐτὴν ὁδόν, ὅσα παρ' ἰσχυούσης νεότητος ἔλαβεν, ἀποδίδωσιν ἀσθενεῖ
59 γῆρα. τὸ δὲ γεννηθῆναί τινὰς οἶεσθαι τελείους ἐξ ἀρχῆς ἡγνοηκότων
 ἐστὶ νόμους φύσεως, θεσμοὺς ἀκινήτους. αἱ μὲν γὰρ ἡμέτεραι γινώμαι
 προσαναματτόμεναι τὸ πλημμελὲς ἐκ τοῦ συνεζευγμένου θνητοῦ τροπᾶς
 καὶ μεταβολᾶς εἰκότως ἐνδέχονται, ἄτρεπτα δὲ τὰ τῆς τῶν ὅλων ἐστὶ
 φύσεως, ἅτε πάντων ἐπικρατούσης καὶ διὰ βεβαιότητα τῶν ἅπαξ γνωσθέντων
60 τοὺς ἐξ ἀρχῆς παγέντας ὅρους ἀκινήτους διαφυλαττούσης. εἴπερ οὖν
 ἀρμόττον ἐνόμιζεν ἀποτίκτεσθαι τελείους, καὶ νῦν ἂν ἐτελειογονεῖτο
 ἄνθρωπος, μὴ βρέφος, μὴ παῖς, μὴ μειράκιον γινόμενος, ἀλλ' ἀνήρ εὐθύς
 ὧν, ἴσως δὲ καὶ πρὸς ἅπαν ἀγήρωσ καὶ ἀθάνατος· ᾧ γὰρ μὴ αὐξήσις,
 μηδὲ μείωσις πρόσεστιν· αἱ μὲν γὰρ ἄχρι τῆς ἀνδρὸς ἡλικίας μεταβολαὶ
 κατ' αὐξήσιν, αἱ δ' ἀπὸ ταύτης ἄχρι γῆρωσ καὶ τελευτῆσ κατὰ μείωσιν
 συνίστανται· τῷ δὲ μὴ κοινωνοῦντι τῶν προτέρων καὶ τὰς ἐπομένας
61 εὐλόγον μὴ ἐπιγίγνεσθαι. τί δ' ἐμποδῶν ἦν ἀνθρώπους καθάπερ φασὶ
 πρότερον καὶ νῦν βλαστάνειν; οὕτως καὶ ἡ γῆ γεγήρακεν, ὡς διὰ χρόνου
 μῆκος ἐστερωῶσθαι δοκεῖν; ἀλλ' ἐν ὁμοίῳ μένει νεάζουσα αἰεὶ, διότι τετάρτη
 μοῖρα τοῦ παντός ἐστὶ καὶ ἔνεκα τῆς τοῦ ὅλου διαμονῆσ ὀφείλει μὴ φθί-
 νειν, ἐπεὶ καὶ τὰ ἀδελφὰ στοιχεῖα αὐτῆσ ὕδωρ ἀήρ τε καὶ πῦρ ἀγήρω
62 διατελεῖ. πίστις δὲ ἐναργῆσ τῆσ ἀδιαστάτου καὶ αἰδίου περὶ γῆν ἀκμῆσ τὰ
 φυόμενα· καθαρθεῖσα γὰρ ἡ ποταμῶν ἀναχύσεσιν, ὥσπερ φασὶν Αἴγυπτον,
 ἡ τοῖσ ἐτησίοισ ὄμβροισ τὸν ἐκ τῆσ φορᾶσ κάματον ὑπανίεται καὶ χαλᾶται,
 κᾶπειτα διαναπαυσάμενη τὴν οἰκείαν δύναμιν ἀνακτᾶται μέχρι παντελοῦσ
 ῥώμησ, εἴτ' ἀρχεται πάλιν τῆσ τῶν ὁμοίων γενέσεωσ τροφᾶσ ἀφθόνουσ
63 ἀπάσαισ ζῶων ἰδέαισ ἀναδιδοῦσα. παρ' ὅ μοι δοκοῦσιν | οὐκ
 ἀπὸ σκοποῦ ποιηταὶ Πανδώραν αὐτὴν ὀνομάσαι, πάντα δωρουμένην [κα]ῖ
 τὰ πρὸς ὠφέλειαν καὶ ἡδονῆσ ἀπόλαυσιν οὐ τισὶν ἀλλὰ πᾶσιν ὅσα ψυχῆσ
 μεμοίραται. εἰ γοῦν τις ἔαρος ἀκμάσαντοσ περωθεῖσ ἀρθείη μετάρσιος
 καὶ κατίδοι τὴν τε ὀρεινὴν καὶ πεδιάδα, τὴν μὲν εὐχορτον καὶ χλοηφόρον
 πόασ καὶ χιλὸν κριθᾶσ τε καὶ πυροῦσ καὶ μυρίας ἄλλασ σπαρτῶν φύσεισ
 ἀναδιδοῦσαν, ἅσ τε γεωργοὶ κατεβάλλοντο καὶ ἅσ ἀπαυτοματίζουσα ἢ τοῦ
 ἔτουσ ὠρα παρέχεται, τὴν δὲ κλάδοισ καὶ φυλλάσι κατάσκιον, οἷσ ἐπι-
 κοσμεῖται τὰ δένδρα, καὶ καρπῶν περιπληθεστάτην, οὐχὶ τῶν πρὸς ἐδωδὴν
 μόνον ἀλλὰ καὶ οἷσ πόνουσ ἀκειῶσθαι συμβέβηκεν-ὁ μὲν γὰρ τῆσ
 ἐλαίας καρπὸσ σώματοσ κάματον ἰᾶται, ὁ δὲ τῆσ ἀμπέλου ποθεῖσ μετρίωσ
64 ἐπιχαλᾶ τὰσ σφοδράσ ὀδύνασ ψυχῆσ-, ἔτι δὲ τὰσ ἀπὸ τῶν ἀνθέων
 ἀναφερομένασ εὐωδεστάτασ αὔρασ καὶ τὰσ τῶν χρωμάτων ἀμυθήτουσ

ἰδιότητος τέχνη δαιμονίῳ πεποικιλμένης, τὴν δ' ὄψιν ἀποκλίνας ἀπὸ τῶν ἡμέρων ἐν μέρει πάλιν αἰγείρους, κέδρους, πεύκας, ἐλάτας, δρυῶν ὕψη περιμηκέστατα, τὰς ἄλλας τῶν ἀγρίων συνεχεῖς καὶ βαθείας ὕλας περιαιθήσειεν, αἶ τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν ὄρων καὶ τὴν πολλὴν ὄση βαθύγειος τῆς ὑπορείου συσκιάζουσι, γινώσεται τὴν ἀνένδοτον καὶ ἀκάματον **65** τῆς γῆς αἰὲν νεαζούσης ἀκμήν· ὥστ' οὐδὲν ἐλαττωθεῖσα τῆς παλαιᾶς ἰσχύος καὶ νῦν ἄν, εἴ γε τὸ πρότερον, ἔτικτεν ἀνθρώπους, ὑπὲρ δυοῖν τοῖν ἀναγκαιοτάτοι, ἐνὸς μὲν τοῦ μὴ λιποτακτεῖν τάξιν οἰκείαν καὶ μάλιστα ἐν σπορᾷ καὶ γενέσει τοῦ χερσαίων ἀπάντων ἀρίστου καὶ ἡγεμόνος ἀνθρώπου, δευτέρου δὲ γυναικῶν ἐπικουρίας, αἶ κύουσαι μὲν βαρυτάτοις ἀχθεσι δέκα που μῆνας πιέζονται, μέλλουσαι δ' ἀποτίκτειν πολλάκις **66** ὠδῖσιν αὐταῖς ἐναποθνήσκουσιν. ὅλως τοῦτ' οὐκ εὐήθεια δεινὴ μήτραν ὑπολαμβάνειν γῆν ἐγκεκολλίσθαι πρὸς ἀνθρώπων σποράν; τὸ γὰρ ζυγογονοῦν χωρίον ἐστὶ μήτρα, "φύσεως", ὡς εἶπέ τις, "ἐργαστήριον", ἐν ᾧ ζῶα μόνον διαπλάττεται· τὸ δὲ οὐ γῆς μέρος ἐστίν, ἀλλὰ ζῶου θήλεος, δημιουργηθὲν εἰς γενέσει· ἐπεὶ καὶ μαζοὺς καθάπερ γυναικὶ γῆ φατέον ἡνίκα ἡνθρωπογονεῖ προσγενέσθαι, τροφὴν ἴν' ἔχωσιν οἰκείαν οἱ πρῶτον ἀποκηθέντες· ἀλλὰ γὰρ οὐ ποταμός, οὐ πηγὴ τις οὐδαμοῦ τῆς οἴκου- **67** μένης ἀνθ' ὕδατος μνημονεύεται ποτε ὀμβρῆσαι γάλα. πρὸς δὲ δὴ τούτοις, ὡσπερ γαλακτοτροφεῖσθαι χρὴ τὸ ἀρτίγονον, οὕτως καὶ τῇ δι' ἀμπεχόνης σκέπη χρῆσθαι διὰ τὰς ἀπὸ κρυμοῦ | καὶ θάλπους ἐγγινομένης τοῖς σώμασι ζημίας, οὗ χάριν μαῖαι καὶ μητέρες, αἷς ἀναγκαῖα φροντίς εἰσέρχεται τῶν γεννωμένων, κατασπαργανοῦσι τὰ βρέφη. τοὺς δὲ γηγενεῖς φύντας πῶς οὐκ ἄν τις εὐθύς διέφθειρε γυμνοὺς ἐαθέντας ἢ ἀέρος κατάψυξις ἢ ἀφ' ἡλίου φλογμός; κρυμοὶ γὰρ καὶ θάληη κρατήσαντα **68** νόσους καὶ φθοράς ἀπεργάζονται. ἐπειδὴ δ' ἄπαξ ἤρξαντο ἀλογεῖν ἀληθείας οἱ μυθοπλάσται, τοὺς Σπαρτοὺς ἐκείνους καὶ ἐνόπλους ἑτερατεύσαντο ἐκφῦναι. τίς γὰρ ἦν κατὰ γῆς χαλκουργὸς ἢ τοσοῦτος Ἑφαιστος, ὡς αὐτίκα παντευχίας εὐτρεπίζεσθαι; τίς δὲ τοῖς πρῶτοις γενομένοις εἰς ὄπλισιν οἰκειότης; ἡμερώτατον γὰρ ζῶον ὁ ἄνθρωπος, λόγον δωρησαμένης φύσεως αὐτῷ γέρας, ᾧ καὶ τὰ ἐξηγηριωμένα πάθη κατεπάδεται καὶ τιθα-σεύεται. πολὺ βέλτιον ἦν ἀνθ' ὄπλων κηρύκεια ἀναδύναι, συμβατηρίων σπονδῶν σύμβολα, λογικῇ φύσει, ὅπως εἰρήνην πρὸ πολέμου πᾶσι τοῖς **69** πανταχοῦ καταγγέλλῃ. τὰ μὲν οὖν τῶν ἐπιτειχιζόντων ψευδολογίαν κατὰ τῆς ἀληθείας φλυαρήματα μετρίως ἐξελέγηται. χρὴ δ' εὖ εἰδέσθαι, ὅτι ἐξ αἰδίου κατὰ διαδοχὰς ἐξ ἀνθρώπων βλαστάνουσιν ἄνθρωποι, σπείροντος μὲν εἰς μήτραν ἀνδρὸς ὡς εἰς ἄρουραν, γυναικὸς δ' ὑποδεχομένης τὰ σπέρματα σωτηρίως, τῆς δὲ φύσεως ἀοράτως ἕκαστα καὶ τῶν τοῦ σώματος καὶ τῶν τῆς ψυχῆς διαπλαττούσης μερῶν καὶ ὅπερ οὐκ ἴσχυσε λαβεῖν ἡμῶν ἕκαστος τοῦθ' ἀπαντι τῷ γένει δωρησαμένης, τὸ ἀθάνατον· μένει γὰρ εἰς αἰεὶ, φθειρομένων τῶν ἐν εἴδει, τεράστιον ὡς ἀληθῶς καὶ θεῖον ἔργον. εἰ δ' αἰδίων ἄνθρωπος, βραχεῖα μοῖρα τοῦ παντός, ἀγέννητος δῆπου καὶ ὁ κόσμος, ὥστε ἀφθαρτος.

70 Ἐπαγωνιζόμενος δ' ὁ Κριτόλαος ἐχρήτο καὶ τοιοῦτω λόγῳ· τὸ αἴτιον αὐτῷ τοῦ ὑγιαίνειν ἄνοσόν ἐστιν· ἀλλὰ καὶ τὸ αἴτιον αὐτῷ τοῦ

ἀγρυπνεῖν ἄγρυπνόν ἐστιν· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τὸ αἴτιον αὐτῷ τοῦ ὑπάρχειν αἰδιόν ἐστιν· αἴτιος δ' ὁ κόσμος αὐτῷ τοῦ ὑπάρχειν, εἴ γε καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν· αἰδιος ἄρα ὁ κόσμος ἐστίν.

71 Οὐ μὴν ἀλλὰ κάκεινο σκοπεῖν ἄξιον, ὅτι πᾶν τὸ γενόμενον ἐν ἀρχῇ μὲν δεῖ πάντως ἀτελὲς εἶναι, χρόνου δὲ προιόντος αὐξεσθαι μέχρι παντελοῦς τελειώσεως· ὥστε, εἰ γέγονεν ὁ κόσμος, ἦν μὲν ποθ', ἵνα καὶ γὰρ χρήσωμαι τοῖς ἡλικιῶν ὀνόμασι, κομιδῇ νήπιος, ἐπιβαίνων δ' αὖθις ἐνιαυτῶν περιόδοις καὶ μήκεσι χρόνων ὅψε καὶ μόλις ἐτελειώθη· τοῦ

72 γὰρ μακροβιωτάτου βραδεῖα ἐξ ἀνάγκης ἀκμή· τὸν δὲ | κόσμον εἴ τις νομίζει χρήσασθαι ποτε ταῖς τοιαύταις μεταβολαῖς, ἀθεραπεύτω μανία κεκρατημένος μὴ ἀγνοεῖτω· δῆλον γὰρ ὡς οὐ μόνον αὐτοῦ τὸ σωματοειδὲς αὐξηθήσεται, λήψεται δὲ καὶ ὁ νοῦς ἐπίδοσιν, ἐπεὶ καὶ οἱ φθείροντες **73** αὐτὸν λογικὸν εἶναι ὑπονοοῦσιν. οὐκοῦν ἀνθρώπου τρόπον ἐν ἀρχῇ μὲν τῆς γενέσεως ἄλογος ἔσται, περὶ δὲ τὴν ἀκμάζουσαν ἡλικίαν λογικός· ἄπερ οὐ μόνον λέγειν ἀλλὰ καὶ ὑπονοεῖν ἀσεβές· τὸν γὰρ τελειότατον ὄρατῶν <θεῶν> περίβολον καὶ τοὺς ἐν μέρει περιέχοντα κληρούχους πῶς οὐκ ἄξιον ὑπολαμβάνειν αἰεὶ τέλειον κατὰ τε σῶμα καὶ ψυχὴν, ἀμέτοχον κηρῶν, αἷς τὸ γεννητὸν καὶ φθαρτὸν πᾶν συνέζευκται;

74 Πρὸς δὲ τούτοις φησὶ τριττὰς αἰτίας δίχα τῶν ἔξωθεν ὑποβεβλήσθαι ζῷοις τελευτῆς, νόσον, γῆρας, ἔνδειαν, ὧν οὐδεμιᾶ τὸν κόσμον ἀλωτὸν εἶναι· πεπηγένην τε γὰρ ἐξ ὅλων τῶν στοιχείων, ὡς ὑπὸ μηδενὸς ὑπολειφθέντος καὶ ἀπελευθεριάζοντος μέρους βιασθῆναι, κατακρατεῖν τε τῶν δυνάμεων, ἐξ ὧν αἱ ἀσθένειαι, τὰς δ' ὑπαικούσας ἄνοσον καὶ ἀγήρων αὐτὸν διαφυλάττειν, αὐταρχέστατόν τε αὐτὸν αὐτῷ καὶ ἀνεπιδεᾶ παντὸς γεγονέναι, μηδενὸς τῶν εἰς διαμονὴν ὑστερίζοντα, τὰς κενώσεως καὶ πληρώσεως ἐν μέρει διαδοχὰς ἀπωσάμενον, αἷς διὰ τὴν ἄμουσον ἀπληστίαν τὰ ζῶα χρῆσθαι, θάνατον ἀντὶ ζωῆς μνώμενα ἢ, τό γε ἀσφαλέστερον εἰπεῖν, οἰκτρότερον βίον ἀπωλείας.

75 Ἐτι τοίνυν, εἰ μὲν μηδεμία φύσις αἰδιος ἑωρᾶτο, ἦττον ἂν ἐδόκουν οἱ φθορὰν εἰσηγούμενοι τοῦ κόσμου, μηδὲν γὰρ ἔχοντες παράδειγμα αἰδιότητος, [ἐδόκουν οἱ φθορὰν εἰσηγούμενοι τοῦ κόσμου ἂν] εὐπροφάσιστα ἀδικεῖν· ἐπεὶ δὲ εἰμαρμένη κατὰ τοὺς ἄριστα φυσιολογούντας ἀναρχος καὶ ἀτελεύτητός ἐστιν, εἴρουσα τὰς ἐκάστων ἀνελλιπῶς καὶ ἀδιαστάτως αἰτίας, τί δή ποτ' οὐχὶ καὶ τὴν τοῦ κόσμου φύσιν λεκτέον εἶναι μακραίωνα, τὴν τάξιν τῶν ἀτάκτων, τὴν ἀρμονίαν τῶν ἀναρμόστων, τὴν συμφωνίαν τῶν ἀσυμφώνων, τὴν ἔνωσιν τῶν διεστηκότων, τὴν ζύλων μὲν καὶ λίθων ἔξιν, σπαρτῶν δὲ καὶ δένδρων φύσιν, ψυχὴν δὲ ζῶων ἀπάντων, ἀνθρώπων δὲ νοῦν καὶ λόγον, ἀρετὴν δὲ σπουδαίων τελειοτάτην; εἰ δ' ἡ τοῦ κόσμου φύσις ἀγένητός τε καὶ ἀφθαρτος, δῆλον ὅτι καὶ ὁ κόσμος, αἰωνίω συνεχόμενος καὶ διακρατούμενος δεσμῷ.

76 Νικηθέντες δὲ ὑπὸ τῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἀντιδοξούντων ἔνιοι μετεβάλλοντο· προσκλητικὴν γὰρ ἔχει δύναμιν τὸ κάλλος, τὸ δ' ἀληθὲς | δαιμονίως ἐστὶ καλόν, ὡς τὸ ψεῦδος ἐκτόπως αἰσχροῦν. Βοηθὸς γοῦν ὁ Σιδώνιος καὶ Παναίτιος, ἄνδρες ἐν τοῖς Στωϊκοῖς δόγμασιν ἰσχυρότεροι, ἄτε θεόληπτοι, τὰς ἐκπυρώσεις καὶ παλιγγενεσίας καταλιπόντες πρὸς ὀσιώτερον δόγμα

77 τὸ τῆς ἀφθαρσίας τοῦ κόσμου παντὸς ἠϋτομολήσαν. λέγεται δὲ καὶ Διογένης ἠνίκα νέος ἦν συνεπιγραψάμενος | τῷ δόγματι τῆς ἐκπυρώσεως ὡς τῆς ἡλικίας ἐνδοιάσας ἐπισχεῖν· οὐ γὰρ νεότητος ἀλλὰ γήρως τὰ σεμνὰ καὶ περιμάχητα διιδεῖν, καὶ μάλισθ' ὅσα μὴ δικάζει ἢ ἄλογος καὶ ἀπατηλὸς αἴσθησις ἀλλ' ὁ καθαρῶτατος καὶ ἀκραιφνέστατος νοῦς.

78 ἀποδείξει δ' οἱ περὶ τὸν Βοηθὸν κέχρηται πιθανωτάταις, ὡς αὐτίκα λέξομεν· εἰ, φασί, γενητὸς καὶ φθαρτὸς ὁ κόσμος, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τι γενήσεται, ὅπερ καὶ τοῖς Στωικοῖς ἀτοπώτατον εἶναι δοκεῖ. διὰ τί; ὅτι οὐδεμίαν φθοροποιὸν | αἰτίαν εὐρεῖν ἔστιν, οὔτ' ἐντὸς οὔτ' ἐκτὸς, ἢ τὸν κόσμον ἀνελεῖ· ἐκτὸς μὲν γὰρ οὐδὲν ἔστιν ὅτι μὴ τάχα που κενόν, τῶν στοιχείων ἀποκριθέντων εἰς αὐτὸν ὀλοκλήρων, εἴσω δ' οὐδὲν νόσημα τοιοῦτον, ὃ γένοιτ' ἂν αἴτιον θεῷ τοσούτῳ διαλύσεως. εἰ δ' ἀναιτίως φθίρεται, δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἔσται ἡ γένεσις τῆς φθορᾶς, ὅπερ οὐδ' ἡ διάνοια παραδέχεται.

79 Καὶ μὴν φασιν, ὅτι γενικοὶ τρόποι φθορᾶς εἰσι τρεῖς· ὁ τε κατὰ διαίρεσιν καὶ ὁ κατὰ ἀναίρεσιν τῆς ἐπεχούσης ποιότητος καὶ ὁ κατὰ σύγχυσιν. τὰ μὲν οὖν ἐκ διεστηκότων, αἰπόλια, βουκόλια, χοροί, στρατεύματα, ἢ πάλιν ἐκ συναπτομένων σώματα παγέντα διαστάσει καὶ διαιρέσει λύεται· κατὰ δὲ ἀναίρεσιν τῆς ἐπεχούσης ποιότητος ὁ μετασχηματιζόμενος κηρὸς ἢ καταλεινόμενος, ἵνα μηδὲ ἑτεροειδῆ τινα παράσχη τύπον μορφῆς· κατὰ δὲ σύγχυσιν, ὡς ἡ παρὰ ἰατροῖς τετραφάρμακος· αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν συνενεχθέντων ἠφρανίσθησαν εἰς ἑξαίρετου μιᾶς γένεσιν ἀποτελεσθείσης.

80 ποίῳ δὴ τούτων ἄξιον τὸν κόσμον φθίρεσθαι φάναι; τῷ κατὰ διαίρεσιν; ἀλλ' οὔτε ἐκ διεστηκότων ἔστιν, ὡς τὰ μέρη σκεδασθῆναι, οὔτε ἐκ συναπτομένων, ὡς διαλυθῆναι, οὔτε τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς ἡμετέροις ἠνωται σώμασι· τὰ μὲν γὰρ ἐπικήρως τε ἐξ ἑαυτῶν ἔχει καὶ δυναστεύεται πρὸς μυρίων ὑφ' ὧν βλάπτεται, τοῦ δ' ἀήττητος ἢ ῥώμη πολλῇ τινι περι-

81 ουσία πάντων κατακρατοῦσα. ἀλλ' ἀναιρέσει παντελεῖ τῆς ποιότητος; ἀλλ' ἀμήχανον τοῦτο γε· μένει γὰρ κατὰ τοὺς τάναντία αἵρουμένους ἢ τῆς διακοσμήσεως ποιότητος ἐπ' ἐλάττονος οὐσίας τῆς τοῦ Διὸς σταλεῖσα

82 κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν. ἀλλὰ τῷ κατὰ σύγχυσιν; ἀπαγε, δεήσει γὰρ πάλιν εἰς τὸ μὴ ὄν γίνεσθαι τὴν φθορὰν παραδέχεσθαι. τοῦ χάριν; ὅτι εἰ μὲν ἕκαστον ἐν μέρει τῶν στοιχείων ἐφθίρετο, μεταβολὴν ἐδύνατο τὴν εἰς ἕτερον δέχεσθαι, πάντων δὲ συλλήβδην ἀθρώων κατὰ σύγχυσιν ἀναιρουμένων, ἀναγκαῖον ὑπονοεῖν τὸ ἀδύνατον.

83 Ἐτι πρὸς τούτοις, ἐὰν ἐκπυρωθῇ, φασί, τὰ πάντα, τί κατ' ἐκεῖνον ὁ θεὸς πράξει τὸν χρόνον; ἢ τὸ παράπαν οὐδέν; καὶ μήποτ' εἰκότως· νυνὶ μὲν γὰρ ἕκαστα ἐφορᾷ καὶ πάντων ὅσα γνήσιος πατήρ ἐπιτροπεύει καί, εἰ δεῖ τάληθῆς εἰπεῖν, ἠνιόχου καὶ κυβερνήτου τρόπον ἠνιοχεῖ καὶ πηδαλιουχεῖ τὰ σύμπαντα, ἡλίῳ τε καὶ σελήνῃ καὶ τοῖς ἄλλοις πλάνησι καὶ ἀπλανέσιν ἔτι δ' ἀέρι καὶ τοῖς <ἄλλοι>ς μέρεσι τοῦ κόσμου παριστάμενος καὶ συνδρῶν ὅσα πρὸς τὴν τοῦ ὅλου διαμονὴν καὶ τὴν κατ'
84 ὀρθὸν λόγον ἀνυπαίτιον διοίκησιν. πάντων δ' ἀναιρεθέντων, ὑπ' ἀργίας καὶ ἀπραξίας | δεινῆς ἀβιώτῳ βίῳ χρήσεται· οὐ τί γένοιτ' ἂν ἀτοπώτερον; ὁκνῶ λέγειν, ὃ μηδὲ θέμις ὑπονοεῖν, ὅτι ἀκολουθήσει θεῷ θάνατος, εἰ

γε καὶ ἡρεμία· τὸ γὰρ ἀεικίνητον ἐὰν ἀνέλῃς ψυχῆς, καὶ αὐτὴν πάντως συνανελεῖς· ψυχὴ δὲ τοῦ κόσμου· κατὰ τοὺς ἀντιδοξοῦντας ὁ θεός.

85 Ἐκεῖνο δ' οὐκ ἀνάξιον διαπορῆσαι, τίνα τρόπον ἔσται παλιγγενεσία, πάντων εἰς πῦρ ἀναλυθέντων· ἐξαναλωθείσης γὰρ τῆς οὐσίας ὑπὸ πυρός, ἀνάγκη καὶ τὸ πῦρ οὐκέτ' ἔχον τροφήν ἀποσβεσθῆναι. μένοντος μὲν οὖν, ὁ σπερματικὸς τῆς διακοσμῆσεως ἐσώζετ' <ἂν> λόγος, ἀναιρεθέντος δὲ συνανήρηται. τὸ δ' ἐστὶν ἐκθεσμον καὶ ἀσέβημα ἤδη διπλοῦν, μὴ μόνον φθορὰν τοῦ κόσμου κατηγορεῖν ἀλλὰ καὶ παλιγγενεσίαν ἀναιρεῖν, ὡσπερ ἐν ἀκοσμίᾳ καὶ ἀπραξίᾳ καὶ τοῖς πλημμελέσι πᾶσι χαίροντος θεοῦ.

86 τὸν δὲ λόγον ἀκριβέστερον ὧδε διερευνητέον· πυρὸς τριττὸν εἶδος· τὸ μὲν ἀνθραξ, τὸ δὲ φλόξ, τὸ δὲ αὐγὴ. ἀνθραξ μὲν οὖν ἐστὶ πῦρ ἐν οὐσίᾳ γεώδει, ὃ τρόπον ἕξεως πνευματικῆς πεφώλευκε καὶ ἔλλοχᾷ δι' ὅλης ἄχρι περάτων τεταμένον· φλόξ δὲ ἐστὶν ὅπερ ἐκ τροφῆς αἴρεται μετεωριζόμενον· αὐγὴ δὲ τὸ ἀποστελλόμενον ἐκ φλογός, συνεργὸν ὀφθαλμοῖς εἰς τὴν τῶν ὀρατῶν ἀντίληψιν. μέσην δὲ χώραν αὐγῆς τε καὶ ἀνθρακος εἴληχε φλόξ· σβεσθεῖσα μὲν γὰρ εἰς ἀνθρακα τελευτᾷ, ζωπυρουμένη δ' ἔχει φέγγος, ὃ τὴν καυστικὴν ἀφηρημένον δύναμιν ἀστράπτει.

87 εἰ κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν οὖν τὸν κόσμον ἀναλύεσθαι φαῖμεν, ἀνθραξ μὲν οὐκ ἂν γένοιτο, διότι παμπληθὲς ὑπολείπεται τοῦ γεώδους, ὃ τὸ πῦρ ἐγκατελιφθῆναι συμβέβηκεν, ἀρέσκει δὲ μηδὲν τότε τῶν ἄλλων ὑφεστάναι σωματίων, ἀλλὰ γῆν καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα εἰς ἄκρατον πῦρ ἀναλελύσθαι.

88 καὶ μὴν οὐδὲ φλόξ· ἄμμα γὰρ τροφῆς ἐστὶ, μηδενὸς δὲ καταλειφθέντος, ἀτροφήσασα αὐτίκα ἀποσβεσθήσεται. τούτοις ἔπεται τὸ μηδ' αὐγὴν ἀποτελεῖσθαι· καθ' ἑαυτὴν γὰρ ὑπόστασιν οὐκ ἔχει, ῥεῖ δὲ ἀπὸ τῶν προτέρων, ἀνθρακος καὶ φλογός, ἀφ' οὗ μὲν ἐλάττων, πολλὴ δ' ἀπὸ φλογός· χεῖται γὰρ ἐπὶ μήκιστον· ἐκείνων δ', ὡς ἐδείχθη, κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν οὐκ ὄντων, οὐδ' ἂν αὐγὴ γένοιτο· καὶ γὰρ ἡ μεθημερινὴ πολλὴ καὶ βαθεῖα αὐγὴ, τὸν ὑπὸ γῆς ἡλίου δρόμον ἰόντος, εὐθύς ἀφανίζεται νυκτὶ καὶ μάλιστα ἀσελήνῃ. | οὐ τοίνυν ἐκπυροῦται ὁ κόσμος, ἀλλ' ἐστὶν ἀφθαρτος· εἰ δ' ἐκπυρωθήσεται, ἕτερος οὐκ ἂν γένοιτο.

89 Διὸ καὶ τινες τῶν ἀπὸ τῆς Στοᾶς ὀξυδερκέστερον ἐκ μακροῦ θεασάμενοι τὸν ἐπιφερόμενον ἔλεγχον ἠξίωσαν ὡσπερ θανατῶντι κεφαλαίῳ βοηθήματα προεுτρεπίζεσθαι· τὰ δ' οὐδὲν ἦν ὄφελος· ἐπειδὴ γὰρ αἴτιον κινήσεως ἐστὶ τὸ πῦρ, κίνησις δὲ γενέσεως ἀρχή, γενέσθαι δ' ἄνευ κινήσεως ὀτιοῦν ἀδύνατον, ἔφασαν ὅτι μετὰ τὴν ἐκπύρωσιν, ἐπειδὴ ὁ νέος κόσμος μέλλη δημιουργεῖσθαι, σύμπαν μὲν τὸ πῦρ οὐ σβέννυται, ποσὴ δὲ τις αὐτοῦ μοῖρα ὑπολείπεται· πάνυ γὰρ ἠὺλαβήθησαν, μὴ σβεσθέντος ἀθρόου μείνη τὰ πάντα ἡσυχάσαντα ἀδιακόσμητα, τοῦ τῆς κινήσεως

90 αἰτίου μηκέτ' ὄντος. εὐρεσιλογούντων δὲ πλάσματα ταῦτ' ἐστὶ καὶ κατὰ τῆς ἀληθείας τεχναζόντων. τί δήποτε; ὅτι τὸν κόσμον ἐκπυρωθέντα γενέσθαι μὲν ἀνθρακι παραπλήσιον ἀμήχανον, ὡς δέδεικται, γεώδους πολλῆς ἂν ὑπολειφθείσης οὐσίας, ἢ δεήσει τὸ πῦρ ἔλλοχᾷ, ἴσως δ' οὐδ' ἐκπυρώσεως τότε κρατούσης, εἴ γε μένει τὸ στοιχείων βαρύτατον καὶ δυσαναλωτότατον ἔτι, γῆ μὴ διαλυθεῖσα, μεταβάλλειν δὲ ἢ εἰς φλόγα ἢ εἰς αὐγὴν ἀναγκαῖον, εἰς μὲν φλόγα, ὡς ᾤετο Κλεάνθης, εἰς δ' αὐγὴν,

91 ὡς ὁ Χρῦσιππος. ἀλλ' εἴ γε φλόξ γίνεται, τραπομένη πρὸς σβέσιν ἅπαξ οὐκ ἐκ μέρους ἀλλ' ἀθρόα σβεσθήσεται· συνυπάρχει γὰρ τῇ τροφῇ διὰ πολλῆς μὲν οὐσῆς ἐπιδίδωσι καὶ χεῖται, στελλομένης δὲ μειοῦται. τεκμηριώσαιτο δ' ἂν τις ἀπὸ τῶν παρ' ἡμῖν τὸ γινόμενον· ὁ λύχνος, ἕως μὲν τις ἔλαιον ἄρδει, περιφεγεστάτην δίδωσι φλόγα, ἐπειδὴν δ' ἐπίσχη, δαπανήσας ὅσον τῆς τροφῆς λείψανον αὐτίκα κατασβέσθη, μηδὲν μέρος **92** ταμειυσάμενος τῆς φλογός. εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἀλλ' αὐγὴ γίνεται, πάλιν ἀθρόα μεταβάλλει. διὰ τί; ὅτι ὑπόστασιν ἰδίαν οὐκ ἔχει, γεννᾶται δ' ἐκ φλογός, ἥς ὅλης δι' ὅλων σβέσιν λαμβανούσης, ἀνάγκη καὶ τὴν αὐγὴν μὴ κατὰ μέρος ἀλλ' ἀθρόαν ἀναιρεῖσθαι· ὁ γὰρ πρὸς τροφήν φλόξ, τοῦτο αὐγὴ πρὸς φλόγα· καθάπερ οὖν τροφῇ συναναιρεῖται φλόξ, καὶ **93** αὐγὴ φλογί. ὥστ' ἀμήχανον παλιγγενεσίαν τὸν κόσμον λαβεῖν, μηδενοῦς ἐντυφομένου σπερματικοῦ λόγου, πάντων δὲ δαπανηθέντων, τῶν μὲν ἄλλων ὑπὸ πυρός, αὐτοῦ δ' ὑπ' ἐνδείας. ἐξ ὧν ἐστι δῆλον, ὅτι ἀγέννητος καὶ ἀφθαρτος ὧν διατελεῖ.

94 Φέρε δ' οὖν, ὡς φησιν ὁ Χρῦσιππος, τὸ ἀναστοιχειῶσαν τὴν διακόσμησιν εἰς αὐτὸ πῦρ τοῦ μέλλοντος ἀποτελεῖσθαι κόσμου σπέρμα εἶναι καὶ ὧν ἐπ' αὐτῷ πεφιλοσόφηκε μηδὲν ἐψεῦσθαι, πρῶτον μὲν ὅτι καὶ ἐκ | σπέρματος ἢ γένεσις καὶ εἰς σπέρμα ἢ ἀνάλυσις, ἔπειτα δ' ὅτι φυσιολογεῖται ὁ κόσμος καὶ φύσις λογική, οὐ μόνον ἔμψυχος ὧν ἀλλὰ καὶ νοερός, πρὸς δὲ καὶ φρόνιμος, ἐκ τούτων τούναντίον οὐ βούλεται **95** κατασκευάζεσθαι, τὸ μηδέποτε φθαρῆσθαι. αἱ δὲ πίστεις προχειρόταται τοῖς συνεξετάζειν μὴ ἀποκνοῦσιν. οὐκοῦν ὁ κόσμος ἢ φυτόν, <ὡ>ς ἔοικεν, ἢ ζῶον· ἀλλ' εἴτε φυτόν ἐστὶν εἴτε καὶ ζῶον, κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν φθαρεῖς οὐδέποτε αὐτὸς αὐτοῦ γενήσεται σπέρμα. μαρτυρεῖ δὲ τὰ παρ' ἡμῖν, ὧν οὐδὲν οὐκ ἔλαττον οὐ μεῖζόν ποτε φθαρὲν εἰς σπέρματος ἀπε- **96** κρίθη γένεσιν. οὐχ ὄραξ ὅσαι μὲν ἡμέρων φυτῶν ἕλαι, ὅσαι δὲ ἀγρίων κατὰ πᾶν μέρος τῆς γῆς ἀνακέχυνται; τούτων τῶν δένδρων ἕκαστον, ἄχρι μὲν ὑγιαίνει τὸ στέλεχος, ἅμα τῷ καρπῷ καὶ τὸ ὄχρευμα τίκτει, μήκει δὲ χρόνων ἀφαιρῶν <ᾗ> καὶ ἄλλως αὐταῖς ῥίζαις φθαρὲν οὐδέ- **97** ποτε τὴν ἀνάλυσιν εἰς σπέρμα ἔλαβεν. τὸν αὐτὸν μέντοι τρόπον καὶ τὰ γένη τῶν ζώων, ἃ μηδὲ εἰπεῖν διὰ πληθὸς ῥάδιον, ἄχρι μὲν περίεστι καὶ ἡβᾶ, σπέρμα προίεται γόνιμον, τελευτήσαντα δ' οὐδαμῆ οὐδαμῶς γίνεται σπέρμα· καὶ γὰρ εὐήθες ἀνθρώπων ζῶντα μὲν ὀγδὼ μέρει ψυχῆς, ὃ καλεῖται γόνιμον, πρὸς τὴν τοῦ ὁμοίου σπορὰν χρῆσθαι, τελευ- **98** τήσαντα δὲ ὄλω ἑαυτῷ· θάνατος γὰρ οὐτι ζωῆς ἀνυσιμώτερος. ἄλλως τε τῶν ὄντων οὐδὲν ἐκ μόνου σπέρματος δίχα τῆς οἰκείας τροφῆς ἀποτελεῖται· σπέρμα γὰρ ἔοικεν ἀρχῇ, ἀρχὴ δὲ καθ' αὐτὴν οὐ τελειογονεῖ. μὴ γὰρ αὖ νομίσης τὸν στάχυν ἐκ μόνου τοῦ καταβληθέντος ὑπὸ γεωργῶν εἰς τὰς ἀρούρας βλαστάνειν πυροῦ, τὸ δὲ πλεῖστον εἰς αὐξήσιν αὐτοῦ συνεργεῖν ὑγρὰν τε καὶ ξηρὰν διττὴν ἐκ γῆς τροφήν· καὶ τὰ ἐν μήτραις μέντοι διαπλαττόμενα πέφυκεν οὐκ ἐκ μόνου ζωογονεῖσθαι σπέρματος **99** ἀλλὰ καὶ τῆς ἕξωθεν ἀρδομένης τροφῆς, ἣν ἡ κύουσα προσφέρεται. πρὸς δὲ τί ταῦτα λέγω; ὅτι κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν σπέρμα μόνον ὑπολειφθήσεται, τροφῆς μὴ ὑπαρχούσης, ἀπάντων ὅσα τρέφειν ἔμελλεν εἰς πῦρ

ἀναλυθέντων, ὡσθ' ὁ κατὰ τὴν παλιγγενεσίαν ἀποτελούμενος κόσμος
 χωλὴν καὶ ἀτελεῖ γένεσιν ἔξει, τοῦ μάλιστα πρὸς τελείωσιν συνεργῶντος,
 ὧ καθάπερ βάκτρω τινὶ τὴν σπερματικὴν ἀρχὴν ἐφιδρῦεσθαι συμβέβηκεν,
 ἐφθαρμένου. τοῦτο δ' ἦν ἄτοπον ἐξ αὐτῆς ἐλεγχόμενον τῆς ἐναργείας.

100 ἔτι τοίνυν ὅσα λαμβάνει τὴν γένεσιν ἐκ σπέρματος, μείζονα τὸν ὄγκον
 ἐστὶ τοῦ πεποιηκότος καὶ ἐν τόπῳ μείζονι θεωρεῖται· δένδρα γοῦν οὐρανο-
 μήκη πολλάκις ἀναβλαστάνει ἐκ βραχυτάτης κέγχρου καὶ ζῶα πιότατα
 καὶ περιμηκέστατα ἐξ ὀλίγου τοῦ προεθέντος ὑγροῦ. ἀλλὰ καὶ τὸ μικρῶ
 πρότερον εἰρημένον | συμβαίνει, κατὰ μὲν τὸν γειτνιῶντα τῇ γενέσει χρόνον
 βραχύτερα τὰ γεννηθέντα εἶναι, μεγαθύνεσθαι δ' αὖθις ἄχρι παντελοῦς

101 τελειώσεως. ἐπὶ δὲ τοῦ παντὸς γενήσεται τοῦναντίον· τὸ μὲν γὰρ σπέρμα
 καὶ μείζον ἔσται καὶ πλείονα τόπον ἐφέξει, τὸ δ' ἀποτέλεσμα βραχύτε-
 ρον καὶ ἐν ἐλάττονι φανεῖται τόπῳ, καὶ ὁ κόσμος ἐκ σπέρματος συνιστά-
 μενος οὐκ ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον ἐπιδώσει πρὸς αὕξησιν, ἀλλ' ἔμπαλιν ἐξ

102 ὄγκου μείζονος εἰς ἐλάττονα συναιρεθήσεται. τὸ δὲ λεγόμενον ῥάδιον
 συνιδεῖν· ἅπαν σῶμα ἀναλυόμενον εἰς πῦρ ἀναλύεται τε καὶ χεῖται, σβενну-
 μένης δὲ τῆς ἐν αὐτῷ φλογός, στέλλεται καὶ συνάγεται· πίστεων δὲ τοῖς
 οὕτως ἐμφανέσι πρὸς μαρτυρίαν ὡς ἀδηλουμένοις οὐδεμία χρεία. καὶ
 μὴν ὁ κόσμος ὁ πυρωθεὶς γενήσεται μείζων, ἅτε συμπάσης τῆς οὐσίας
 εἰς τὸν λεπτότατον ἀναλυθείσης αἰθέρα. ὅ μοι δοκοῦσι καὶ οἱ Στωικοὶ
 προιδόμενοι κενὸν ἄπειρον ἐκτὸς τοῦ κόσμου τῷ λόγῳ καταλιπεῖν, ἴν' ,
 ἐπειδὴ χύσιν ἀπεραντόν τινα ἔμελλε λήψεσθαι, μὴ ἀπορῆ τοῦ δεξο-

103 μένου χωρίου τὴν ἀνάχυσιν. ὅτε μὲν οὖν εἰς τοσοῦτον ἐπιδέδωκε καὶ
 συνηύξηται, ὡς μονονουχὶ τῇ ἀορίστῳ τοῦ κενοῦ φύσει τῷ τῆς ἐλάσεως
 ἀπειρομεγέθει συνδραμεῖν, σπέρματος ἔχει καὶ τοῦτο λόγον, ὅτε δὲ κατὰ
 τὴν παλιγγενεσίαν ἐκ τελείων τῶν μερῶν τῆς συμπάσης οὐσίας ***,
 στελλομένου μὲν κατὰ τὴν σβέσιν τοῦ πυρὸς εἰς παχὺν ἀέρα, στελλο-
 μένου δ' ἄερος εἰς ὕδωρ καὶ συνίζοντος, παχυνόμενου δ' ἔτι μᾶλλον
 ὕδατος κατὰ τὴν εἰς γῆν, τὸ πυκνότατον τῶν στοιχείων, μεταβολήν. ἔστι
 δὲ ταῦτα παρὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας τῶν δυναμένων ἀκολουθίαν πραγμάτων
 ἐκλογίζεσθαι.

104 Δίχα τοίνυν τῶν εἰρημένων κάκεινῳ χρήσαιτ' ἄν τις εἰς
 πίστιν, ὃ καὶ τοὺς μὴ πέρα τοῦ μετρίου φιλονεικεῖν αἴρουμένους ἐπισπά-
 σεται. τῶν ἐν ταῖς συζυγίαις ἐναντίων ἀμήχανον τὸ μὲν εἶναι, τὸ δὲ
 μή· λευκοῦ γὰρ ὄντος ἀνάγκη καὶ μέλαν ὑπάρχειν καὶ μεγάλου βραχὺ
 καὶ περιττοῦ ἄρτιον καὶ γλυκέος πικρὸν καὶ ἡμέρας νύκτα καὶ ὅσα τού-
 τοις ὁμοιότροπα. γενομένης δ' ἐκπυρώσεως, ἀδύνατόν τι συμβήσεται· τὸ
 μὲν γὰρ ἕτερον ὑπάρξει τῶν ἐν ταῖς συζυγίαις. τὸ δὲ ἕτερον οὐκ ἔσται.

105 φέρε δ' οὕτωςι θεασώμεθα· πάντων εἰς πῦρ ἀναλυθέντων, κοῦφον μὲν
 ἔσται τι καὶ μανὸν καὶ θερμόν-ἴδια γὰρ πυρὸς ταῦτα-, βαρὺ δ'
 οὐδὲν ἢ πυκνὸν ἢ ψυχρόν, τὰ τοῖς λεχθεῖσιν ἐναντία. πῶς οὖν ἄν τις
 ἐπιδείξαι μᾶλλον τὴν πεπλεγμένην ἐκ τῆς ἐκπυρώσεως ἀκοσμίαν ἢ τὰ
 φύσει συνυπάρχοντα δεικνὺς ἀπαρτώμενα τῆς συζυγίας; ἢ δ' ἀλλοτρίωσις
 ἐπὶ τοσοῦτον κεχώρηκεν, ὡς τοῖς μὲν αἰδιότητα | προσομολογεῖν, τοῖς
 δὲ τὸ ἀνύπαρκτον.

106 Ἐτι τοίνυν κάκεινό μοι δοκεῖ μὴ ἀπὸ σκοποῦ τοῖς ἰχνηλατοῦσι τάληθές εἰρηῆσθαι· φθειρόμενος ὁ κόσμος ἦτοι ὑπό τινος ἑτέρας φθαρῆσεται αἰτίας ἢ ὑπὸ θεοῦ. ὑπ' ἄλλου μὲν οὐδενὸς τὸ παράπαν δέξεται διάλυσιν· οὐδὲν γάρ ἐστιν ὃ μὴ περιέχει· τὸ δὲ περιεχόμενον καὶ κατακρατούμενον ἀσθενέστερον δῆπου τοῦ περιέχοντος, ὑφ' οὗ καὶ κατακρατεῖται. ὑπὸ δὲ θεοῦ φθειρεσθαι λέγειν αὐτὸν πάντων ἀνοσιώτατον· ὃ γὰρ θεὸς οὐκ ἀταξίας καὶ ἀκοσμίας καὶ φθορᾶς ἀλλὰ τάξεως καὶ εὐκοσμίας καὶ ζωῆς καὶ παντὸς αἴτιος ἀνωμολόγηται τοῦ ἀρίστου παρὰ τοῖς τάληθῆ ἰδοῦσιν.

107 Θαυμάσαι δ' ἂν τις τοὺς τὰς ἐκπυρώσεις καὶ παλιγγενεσίας θρυλοῦντας οὐ μόνον ἕνεκα τῶν εἰρημένων, οἷς ἀπελέγχονται ψευδοδοξοῦντες, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκεῖνο μάλιστα. τεττάρων γὰρ ὄντων στοιχείων, ἐξ ὧν ὁ κόσμος συνέστηκε, γῆς, ὕδατος, ἀέρος, πυρός, τίνος ἕνεκα πάντων ἀποκληρωσάμενοι τὸ πῦρ τὰ ἄλλα φασὶν εἰς τοῦτο μόνον ἀναλυθῆσθαι; δέον γάρ, εἴποι τις ἂν, -πῶς οὐκ; -εἰς ἀέρα ἢ ὕδωρ ἢ γῆν· ὑπερβάλλουσαι γὰρ καὶ ἐν τούτοις εἰσὶ δυνάμεις. ἀλλ' οὐδεὶς ἐξαεροῦσθαι ἢ ἐξυδατοῦσθαι ἢ ἀπογεοῦσθαι τὸν κόσμον εἶπεν, ὥστ' εἰκὸς ἦν μηδὲ ἐκπυροῦσθαι φάναι.

108 Χρὴ μέντοι καὶ τὴν ἐνυπάρχουσαν ἰσονομίαν τῷ κόσμῳ κατανοήσαντας ἢ δεῖσαι ἢ αἰδεσθῆναι τοσούτου θεοῦ κατηγορεῖν θάνατον·

ὑπερβάλλουσα γὰρ τις τῶν τεττάρων ἀντέκτισις δυνάμεων ἰσότητος κανόσι

109 καὶ δικαιοσύνης ὅροις σταθμωμένων τὰς ἀμοιβάς. καθάπερ γὰρ αἱ ἐτήσιοι ὦραι κύκλον ἀμείβουσιν ἀλλήλας ἀντιπαραδεχόμεναι πρὸς τὰς ἐνιαυτῶν οὐδέποτε ληγόντων περιόδους, [εἰ]ς τὸν αὐτὸν τρόπον [τί]θησι καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ταῖς εἰς ἀλλήλα μεταβολαῖς, τὸ παραδοξότατον.

θνήσκειν δοκοῦντα ἀθανατίζεται δολιχεύοντα αἰεὶ καὶ τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἄνω

110 καὶ κάτω συνεχῶς ἀμείβοντα. ἡ μὲν οὖν προσάντης ὁδὸς ἀπὸ γῆς ἄρχεται· τηκομένη γὰρ εἰς ὕδωρ [μετ]αλαμβάνει τὴν μεταβολήν, τὸ δ' ὕδωρ ἐξατμιζόμενον εἰς ἀέρα, ὃ δ' ἀπὸ λεπυνόμενος εἰς πῦρ· ἡ δὲ

κατάντης ἀπὸ κεφαλῆς, συνίζοντος μὲν πυρὸς κατὰ τὴν σβέσιν εἰς ἀέρα, συνίζοντος δ' ὅποτε συνθλίβητο εἰς ὕδωρ ἀέρος, ὕδατος δὲ [τὴν πολλὴν |

111 ἀνάχυσιν] κατὰ τὴν εἰς γῆν πυκνουμένου μεταβολήν. εἶ καὶ ὁ Ἡράκλειτος

ἐν οἷς φησι· "ψυχῆσι θάνατος ὕδωρ γενέσθαι, ὕδατι θάνατος γῆν γενέσθαι".

ψυχὴν γὰρ οἰόμενος εἶναι τὸ πνεῦμα τὴν μὲν ἀέρος τελευτὴν γένεσιν ὕδατος, τὴν δὲ ὕδατος γῆς πάλιν γένεσιν αἰνίττεται, θάνατον οὐ τὴν εἰς ἅπαν ἀναίρεσιν ὀνομάζων, ἀλλὰ τὴν εἰς ἕτερον στοιχεῖον μεταβολήν.

112 ἀπαραβάτου δὴ καὶ συνεχοῦς τῆς αὐτοκρατοῦς ἰσονομίας ταύτης αἰεὶ φυλαττομένης, ὥσπερ οὐκ εἰκὸς μόνον ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον, ἐπεὶ τὸ μὲν ἄνισον ἄδικον, τὸ δ' ἄδικον κακίας ἔργονον, κακία δ' ἐξ οἴκου τῆς ἀθανασίας πεφυγάδεται, θεῖον δέ τι <διὰ τ>ὸ μέγεθος ὁ κόσμος καὶ οἶκος θεῶν αἰσθητῶν ἀποδέδεικται, τὸ δὴ φάσκειν ὅτι φθίρεται μὴ συνορώντων ἐστὶ φύσεως εἰρμὸν καὶ πραγμάτων συνηρητημένην ἀκολουθίαν.

113 Προσφιλοτεχνοῦντες δὲ τινες τῶν αἰδίων ὑπολαμβάνοντων τὸν κόσμον εἶναι καὶ τοιοῦτῳ πρὸς κατασκευὴν λόγῳ χρῶνται· φθορᾶς τέτταρας εἶναι τρόπους τοὺς ἀνωτάτω συμβέβηκε, πρόσθεσιν ἀφαίρεσιν μετὰθεσιν ἀλλοίωσιν. δυὰς μὲν οὖν προσθέσει μονάδος εἰς τριάδα φθίρεται μηκέτι

μένουσα δυάς, τετράς δ' ἀφαιρέσει μονάδος εἰς τριάδα, μεταθέσει δὲ τὸ I στοιχεῖον εἰς H, ὅταν αἱ μὲν ἐγκάρσιοι παράλληλοι πρὸς ὀρθὰς διαναστώσιν, ἡ δὲ πρὸς ὀρθὰς ἐπέzeugμένη πλαγιασθεῖσα συνάψῃ τὰς παρ' 114 ἑκάτερα, κατ' ἀλλοίωσιν δὲ μεταβάλλον ὄϊνος εἰς ὄξος. τῶν δὲ κατειλεγμένων τρόπων οὐδεὶς ἐφάπτεται τοῦ κόσμου τὸ παράπαν. ἐπεὶ καὶ τί φῶμεν; προστίθεσθαί τι τῷ κόσμῳ πρὸς ἀναίρεσιν; ἀλλ' οὐδὲν ἔστιν ἐκτός, ὃ μὴ μέρος γέγονεν αὐτοῦ <το> ὅλου· περιέχεται γὰρ καὶ κατακρατεῖται. ἀλλ' ἀφαιρεῖσθαι; πρῶτον μὲν τὸ ἀφαιρεθὲν πάλιν κόσμος ἔσται, τοῦ νῦν βραχύτερος· ἔπειτα <δ> ἀμήχανον ἔξω τι σῶμα τοῦ ὅλου 115 διαρτηθὲν τῆς συμφυΐας σκεδασθῆναι. ἀλλὰ τὰ μέρη μετατίθεσθαι; μενεῖ μὲν οὖν ἐν ὁμοίῳ τοὺς τόπους οὐκ ἐναλλάττοντα· οὐ γὰρ ἐποχήσεται ποτε οὔτε ὕδατι πᾶσα γῆ οὔθ' ὕδωρ ἀέρι οὔτε ἀῆρ πυρί, ἀλλὰ τὰ μὲν φύσει βαρέα, γῆ καὶ ὕδωρ, τὸν μέσον ἐφέξει τόπον, γῆς μὲν θεμελίου τρόπον ὑπηρειδούσης, ὕδατος δ' ἐπιπολάζοντος, ἀῆρ δὲ καὶ πῦρ, τὰ φύσει κοῦφα, | τὸν ἄνω, πλὴν οὐχ ὁμοίως· ἀῆρ γὰρ πυρὸς ὄχημα 116 γέγονε, τὸ δ' ἐποχούμενον ἐξ ἀνάγκης ὑπερφέρεται. καὶ μὴν οὐδὲ κατ' ἀλλοίωσιν φθειρεσθαι νομιστέον· ἰσοκρατῆς γὰρ ἡ τῶν στοιχείων μεταβολή, τὸ δ' ἰσοκρατὲς ἀκλινοῦς βεβαιότητος καὶ ἀσαλεύτου μονῆς αἴτιον. ἄτε μήτε πλεονεκτοῦν μήτε πλεονεκτούμενον· ὥσθ' ἡ ἀντίδοσις καὶ ἡ ἀντέκτισις τῶν δυνάμεων ἀναλογίας ἐξισουμένη κανόνισιν ὑγιείας καὶ ἀτελευτήτου σωτηρίας δημιουργός. ἐξ ὧν αἰδῖος ὁ κόσμος ἀποδείκνυται. 117 Θεόφραστος μέντοι φησὶ τοὺς γένεσιν καὶ φθορὰν τοῦ κόσμου κατηγοροῦντας ὑπὸ τεττάρων ἀπατηθῆναι τῶν μεγίστων, γῆς ἀνωμαλίας, θαλάττης ἀναχωρήσεως, ἐκάστου τῶν τοῦ ὅλου μερῶν διαλύσεως, χερ- 118 σαίων φθορᾶς κατὰ γένη ζῶων. κατασκευάζειν δὲ τὸ μὲν πρῶτον οὕτως· εἰ μὴ γενέσεως ἀρχὴν ἔλαβεν ἡ γῆ, μέρος ὑπανεστὸς οὐδὲν ἂν ἔτι αὐτῆς ἔωρᾶτο, χθαμαλὰ δ' ἤδη τὰ ὄρη πάντα ἐγεγένητο καὶ οἱ γεώλοφοι πάντες ἰσόπεδοι τῇ πεδιάδι· τοσούτων γὰρ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὄμβρων ἐξ αἰδίου φερομένων, εἰκὸς ἦν τῶν διηρμένων πρὸς ὕψος τὰ μὲν χειμάρροις ἀπερρῆχθαι, τὰ δ' ὑπονοστήσαντα κεχαλάσθαι, πάντα δὲ διὰ πάντων 119 ἤδη λελειάνθαι. νυνὶ δὲ συνεχεῖς ἀνωμαλῖαι καὶ παμπόλλων αἱ πρὸς αἰθέριον ὕψος ὑπερβολαὶ μηνύματ' ἔστι τοῦ τὴν γῆν μὴ αἰδίου εἶναι. πάλαι γάρ, ὡς ἔφην, ἐν ἀπείρῳ χρόνῳ ταῖς ἐπομβρίαις ἀπὸ περάτων ἐπὶ πέρατα πᾶσ' ἂν λεωφόρος ἐγεγένητο· πέφυκε γὰρ ἡ ὕδατος φύσις καὶ μάλιστα ἀπὸ ὑψηλοτάτων καταράττουσα τὰ μὲν ἐξωθεῖν τῇ βίᾳ, τὰ δὲ τῷ συνεχεῖ τῶν ψεκάδων κολάπτουσα κοιλαίνειν ὑπεργάζεσθαί τε τὴν σκληρόγεω καὶ λιθωδεστάτην ὀρυκτῆρων οὐκ ἔλαττον. 120 Καὶ μὴν ἡ γε θάλασσα, φασίν, ἤδη μεμείωται. μάρτυρες δ' αἱ νήσων εὐδοκιμώταται Ῥόδος τε καὶ Δῆλος· αὐταὶ γὰρ τὸ μὲν παλαιὸν ἠφανισμένα κατὰ τῆς θαλάττης ἐδεδύκεσαν ἐπικλυζόμεναι, χρόνῳ δ' ὕστερον ἐλαττουμένης ἠρέμα, κατ' ὀλίγον ἀνίσχουσαι διεφάνησαν, ὡς αἱ 121 περὶ αὐτῶν ἀναγραφεῖσαι μηνύουσιν ἱστορίαι. τὴν δὲ Δῆλον καὶ Ἀνάφην ὠνόμασαν δι' ἀμφοτέρων ὀνομάτων πιστούμενοι τὸ λεγόμενον, ἐπειδὴ γὰρ ἀναφανεῖσα δῆλη ἐγένετο, ἀδηλουμένη καὶ ἀφανῆς οὔσα τὸ πάλαι. διὸ καὶ Πίνδαρος ἐπὶ τῆς Δήλου φησί·

"Χαῖρ', ὦ θεοδμάτα, λιπαροπλοκάμου
παίδεσσι Λατοῦς ἡμεροέστατον ἔρνος,
πόντου θύγατερ, χθονὸς εὐρείας ἀκίνητον τέρας, ἄν τε βροτοὶ
Δᾶλον κικλήσκουσιν, μάκαρες δ' ἐν Ὀλύμπῳ τηλέφαντον κυανέας χθονὸς ἄστρον."
122 θυγατέρα γὰρ πόντου τὴν Δῆλον εἶρηκε τὸ λεχθὲν αἰνιττόμενος. πρὸς
δὲ τούτοις μεγάλων | πελαγῶν μεγάλους κόλπους καὶ βαθεῖς ἀναξήραν-
θέντας ἡπειρῶσθαι καὶ γεγενῆσθαι τῆς παρακειμένης χώρας μοῖραν οὐ
λυπρὰν σπειρομένους καὶ φυτευομένους, οἷς σημει' ἄττα τῆς παλαιᾶς ἑνα-
πολελεῖσθαι θαλαττώσεως ψηφιδάς τε καὶ κόγχας καὶ ὅσα ὁμοιότροπα
123 πρὸς αἰγιαλοὺς εἴωθεν ἀποβράττεσθαι. εἰ δὴ μειοῦται ἢ θάλαττα, μειω-
θήσεται μὲν καὶ ἡ γῆ, μακραιῖς δ' ἐνιαυτῶν περιόδοις καὶ εἰς ἅπαν
ἐκάτερον στοιχεῖον ἀναλωθήσεται, δαπανηθήσεται δὲ καὶ ὁ σύμπας ἄηρ
ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον ἐλαττούμενος, ἀποκριθήσεται δὲ τὰ πάντα εἰς μίαν
οὐσίαν τὴν πυρός.
124 Πρὸς δὲ τὴν τοῦ τρίτου κεφαλαίου κατασκευὴν χρῶνται λόγῳ
τοιῶδε· φθίρεται πάντως ἐκεῖνο, οὗ πάντα τὰ μέρη φθαρτά ἐστι, τοῦ
δὲ κόσμου πάντα τὰ μέρη φθαρτά ἐστι, φθαρτὸς ἄρα ὁ κόσμος ἐστίν.
125 ὁ δ' ὑπερεθέμεθα, νῦν ἐπισκεπτέον. ποῖον μέρος τῆς γῆς, ἵνα ἀπὸ ταύτης
ἀρξώμεθα, μείζον ἢ ἕλαττον, οὐ χρόνῳ διαλύεται; λίθων οἱ κραταιότατοι
ἄρ' οὐ μυδῶσι καὶ σήπονται <κα>ὶ κατὰ τὴν ἕξεως ἀσθένειαν-ἢ δ'
ἐστὶ πνευματικὸς τόνος, δεσμὸς οὐκ ἄρρηκτος ἀλλὰ μόνον δυσδιάλυτος-
θρυπτόμενοι καὶ ῥέοντες εἰς λεπτὴν τὸ πρῶτον ἀναλύονται κόνιν, εἴθ'
ὑστερον δαπανηθέντες ἐξαναλοῦνται; τί δ', εἰ μὴ πρὸς ἀνέμων ῥιπίζοιτο
τὸ ὕδωρ, ἀκίνητον ἑαθὲν οὐχ ὑφ' ἡσυχίας νεκροῦται; μεταβάλλει γοῦν
126 καὶ δυσωδέστατον γίνεται, οἷα ψυχὴν ἀφηρημένον ζῶον. ἢ γε μὴν ἄερος
φθορὰ παντί τῳ δῆλον· νοσεῖν γὰρ καὶ φθίνειν καὶ τρόπον τινα ἀποθνήσκειν
πέφυκεν. ἐπεὶ τί ἄν τις μὴ στοχασάμενος ὀνομάτων εὐπρεπείας ἀλλὰ
τάληθους εἴποι λοιμὸν εἶναι πλὴν ἄερος θάνατον τὸ οἰκεῖον πάθος ἀνα-
127 χέοντος ἐπὶ φθορᾷ πάντων ὅσα ψυχῆς μεμοίραται; τί χρη μακρηγορεῖν
περὶ πυρός; ἀτροφῆσαν γὰρ αὐτίκα σβέννυται, χωλόν, | ἢ φασιν οἱ ποιηταί,
γεγονὸς ἐξ ἑαυτοῦ· διὸ σκηριπτόμενον ὀρθοῦται κατὰ τὴν τῆς ἀναφθείσης
128 ὕλης μονήν, ἐξαναλωθείσης δ' ἀφανίζεται. τὸ παραπλήσιον μέντοι καὶ
τοὺς κατὰ τὴν Ἰνδικὴν δράκοντάς φασι πάσχειν· ἀνέρποντας γὰρ ἐπὶ τὰ
μέγιστα τῶν ζώων, ἐλέφαντας, περὶ νῶτα καὶ νηδὺν ἅπασαν εἰλείσθαι,
φλέβα δ' ἦν ἄν τύχη διελόντας ἐμπίνειν τοῦ αἵματος, ἀπλήστως ἐπισπω-
μένους βιαίῳ πνεύματι καὶ συντόνῳ ῥοίζῳ· μέχρι μὲν οὖν τινος ἐξανα-
λουμένους ἐκείνους ἀντέχειν ὑπ' ἀμηχανίας ἀνασκιρτῶντας καὶ τῇ προνο-
μαίᾳ τὴν πλευρὰν τύπτοντας ὡς καθιζομένους τῶν δρακόντων, εἴτα αἰ-
κενουμένου τοῦ ζωτικῶ, πηδᾶν μὲν μηκέτι δύνασθαι, κραδαινομένους δ'
ἐστάναι, μικρὸν δ' ὑστερον καὶ τῶν σκελῶν ἐξασθενησάντων, κατασει-
σθέντας ὑπὸ λιφαιμίας ἀποψύχειν, πεσόντας δὲ τοὺς αἰτίους τοῦ θανάτου
129 συναπολλύναι τρόπῳ τοιῶδε· μηκέτ' ἔχοντες τροφήν οἱ δράκοντες ὄν
περιέθεσαν δεσμὸν ἐπιχειροῦσιν ἐκλύειν ἀπαλλαγὴν ἤδη ποθοῦντες, ὑπὸ
δὲ τοῦ βάρους τῶν ἐλεφάντων θλιβόμενοι πιάζονται, καὶ πολὺ μᾶλλον
ἐπειδὴν τύχη στέριφον καὶ λιθῶδες τὸ ἔδαφος· ἰλυσπώμενοι γὰρ καὶ

πάντα ποιούντες εἰς διάλυσιν, ὑπὸ τῆς τοῦ πιέσαντος βίας πεδηθέντες, ἑαυτοὺς πολυτρόπως ἐν ἀμηχανίαις καὶ ἀπόροις γυμνάσαντες ἐξασθενούσι <κα>ὶ καθάπερ οἱ καταλευσθέντες ἢ τείλους αἰφνίδιον ἐπενεχθέντος προκαταληφθέντες, οὐδ' ὅσον ἀνακύβαι δυνάμενοι. πνιγῆ τελευτῶσιν. εἰ δὴ τῶν μερῶν ἕκαστον τοῦ κόσμου φθορὰν ὑπομένει, δῆλον ὅτι καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν παγεὶς κόσμος ἄφθαρτος οὐκ ἔσται.

130 Τὸν δὲ τέταρτον καὶ λοιπὸν λόγον ἀκριβωτέον ὧδε, φασίν· εἰ ὁ κόσμος αἰδῖος ἦν, ἦν ἂν καὶ τὰ ζῶα αἰδῖα καὶ πολὺ γε μᾶλλον τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὅσῳ καὶ τῶν ἄλλων ἄμεινον. ἀλλὰ καὶ ὀψίγονον φανῆναι τοῖς βουλομένοις ἐρευνᾶν τὰ φύσεως· εἰκὸς γὰρ μᾶλλον δ' ἀναγκαῖον ἀνθρώποις συνυπάρξαι τὰς τέχνας ὡς ἂν ἰσθλίκας, οὐ μόνον ὅτι λογικῆ φύσει τὸ ἐμμέθοδον οἰκεῖον, ἀλλὰ καὶ ὅτι ζῆν ἄνευ τούτων

131 οὐκ ἔστιν. ἴδωμεν οὖν τοὺς ἕκαστων χρόνους ἀλογήσαντες τῶν ἐπιτραγωδουμένων θεοῖς μύθων *** εἰ <δ>ὲ μὴ αἰδῖος ἀνθρώπος, οὐδ' ἄλλο τι ζῶον, ὥστ' οὐδ' αἱ δεδεγμένοι ταῦτα χῶραι, γῆ καὶ ὕδωρ καὶ ἀήρ· ἐξ ὧν τὸ φθαρτὸν εἶναι τὸν κόσμον δῆλόν ἐστιν.

132' Ἀναγκαῖον δὲ πρὸς τὴν τοσαύτην εὐρεσιλογίαν ἀπαντῆσαι, μὴ τις τῶν ἀπειροτέρων ἐνδοῦς ὑπαχθῆ· καὶ ἀρκτέον γε τῆς ἀντιρρήσεως ἀφ' οὗ καὶ τῆς ἀπάτης | οἱ σοφισταί. τὰς ἀνωμαλίας οὐκέτ' ἐχρῆν εἶναι τῆς γῆς, εἴπερ αἰδῖος ἦν ὁ κόσμος; διὰ τί, ὧ γενναῖοι; φήσουσι γὰρ ἕτεροι παρελθόντες, ὅτι δένδρων οὐδὲν αἱ φύσεις τῶν ὀρῶν διαφέρουσιν, ἀλλὰ καθάπερ ἐκεῖνα καιροῖς μὲν τισι φυλλορροεῖ καιροῖς δὲ πάλιν ἀνηβᾶ-
-διὸ καὶ τὸ ποιητικὸν εὖ εἴρηται

"φύλλα τὰ μὲν τ' ἄνεμος χαμάδις χέει, ἀλλὰ δέ θ' ὕλη
τηλεθόωσα φύει, ἔαρος δ' ἐπιγίγνεται ὥρη"-,

τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῶν ὀρῶν τὰ μὲν ἀποθραύεται μέρη, τὰ δὲ

133 προσφύεται. μακροῖς δὲ χρόνοις ἢ πρόσφυσις καθίσταται γινώριμος, διότι τὰ μὲν δένδρα ὠκυτέρα χρώμενα τῇ φύσει θᾶττον καταλαμβανομένην ἔχει τὴν ἐπίδοσιν, τὰ δ' ὄρη βραδυτέρα, διὸ καὶ τὰς ἐκφύσεις αὐτῶν

134 αἰσθητὰς ὅτι μὴ χρόνῳ μακρῶ μόνις εἶναι συμβέβηκεν. εἰκοσὶ γὰρ τὸν τρόπον τῆς γενέσεως αὐτῶν ἀγνοεῖν, ἐπεὶ κἂν ἴσως αἰδεσθέντες ἠσύχασαν. φθόνος δ' οὐδεὶς ἀναδιδάσκειν· ἔστι δ' οὔτε νέον τὸ λεγόμενον οὔτε ῥήμαθ' ἡμῶν, ἀλλὰ παλαιὰ σοφῶν ἀνδρῶν, οἷς οὐδὲν ἀδιερεύνητον τῶν

135 εἰς ἐπιστήμην ἀναγκαίων ἀπολέλειπται. ὅταν τὸ κατακεκλεισμένον ἐν τῇ γῆ πυρῶδες ἄνω τῇ τοῦ πυρὸς ἐλαύνηται φυσικῆ δυνάμει, πρὸς τὸν οἰκεῖον τόπον στείχει, κἂν τινος λάβηται βραχείας ἀναπνοῆς, ἄνω μὲν συνανασπᾶ πολλὴν τῆς γεώδους οὐσίας, ὅσῃν ἂν οἶόν τε ἦ, ἔξω δ' ἐπιγενόμενον φέρεται βραδύτερον, [ἢ] καὶ μέχρι πολλοῦ συμπαρελθεῖν βιασθεῖσα, πρὸς μήκιστον ἀρθεῖσα ὕψος, στέλλεται κορυφουμένη καὶ πρὸς

136 ὀξείαν ἀποτελευτᾶ κορυφὴν τὸ πυρὸς σχῆμα μιμουμένη. γίνεται γὰρ τοῦ κουφοτάτου καὶ βαρυτάτου τότε, τῶν φύσει ἀντιπάλων, ἀναγκαῖα συρραζάντων διαμάχη, πρὸς τὴν οἰκεῖαν ἑκατέρου χώραν ἐπειγομένου καὶ <πρὸ>ς τὸ βιαζόμενον ἀντιτείνοντος· τὸ μὲν δὴ πῦρ συνανέλκον γῆν ὑπὸ τοῦ περὶ αὐτὴν νευστικῶ βρίθειν ἀναγκάζεται, ἡ δὲ γῆ κατωτάτω ταλαντεύουσα τῷ τοῦ πυρὸς ἀνωφοίτῳ συνεπελαφρισθεῖσα μετέωρος

ἐξαίρεται καὶ κρατηθεῖσα μόλις ὑπὸ δυνατωτέρας τῆς ἐπικουφιζούσης
137 ἰσχύος ἄνω πρὸς τὴν τοῦ πυρὸς ἔδραν ὠθεῖται κἀνίσταται. τί οὖν θαυ-
 μαστόν, εἰ μὴ τὰ ὄρη ταῖς τῶν ὑετῶν φοραῖς ἐξανήλωται, τῆς συνεχούσης
 αὐτὰ δυνάμεως, ὑφ' ἧς καὶ διανίσταται, μάλα παγίως καὶ κραταιῶς
 ἐνειλημμένης; λυθέντος γὰρ δεσμοῦ τοῦ συνέχοντος, εἰκὸς ἦν διαλυ-
 θῆναι καὶ πρὸς ὕδατος σκεδασθῆναι, δυνάμει δὲ σφιγγόμενα τῇ τοῦ πυρὸς
 στεγανώτερον πρὸς τὰς τῶν ὑετῶν φορὰς ἀντέχει. | ταῦτα μὲν οὖν
 ἡμῖν λελέχθω περὶ τοῦ τὴν ἀνωμαλίαν τῆς γῆς πίστιν οὐκ εἶναι γενέσεως
 καὶ φθορᾶς κόσμου.

138 Πρὸς δὲ τὸ ἀπὸ τῆς μειώσεως τῆς θαλάττης ἐπιχειρηθὲν ἐκεῖνο
 δεόντως ἂν λέγοιτο· μὴ τὰς ἀνασχούσας νήσους αὐτὸ μόνον ἀεὶ μηδ' εἴ-
 τινες ἀποτομαὶ κατακλυζόμεναι τὸ πάλαι χρόνοις αὐθις ἠπειρώθησαν
 σκοπεῖτε-φυσιολογίας γὰρ ἀντίπαλον φιλονεικία τριπόθητον ἡγουμένης
 ἀλήθειαν ἰχνηλατεῖν-, ἀλλὰ πολυπραγμονεῖτε καὶ τοῦναντίον, ὅσαι μὲν
 ἐν ἠπείροις οὐ παράλιοι μόνον ἀλλὰ καὶ μεσόγειοι μοῖραι κατεπόθησαν,
139 ὅση δὲ χέρσος θαλαττωθεῖσα μυριοφόροις ναυσὶν ἐμπλεῖται. <ἢ τὴν
 περὶ τὸν ἱερώτατον Σικελικὸν πορθμὸν ἀδομένην ἱστορίαν ἀγνοεῖτε;
 <ἦν μὲν γὰρ> τὸ παλαιὸν ἠπείρω Ἰταλίας Σικελία συνάπτουσα, μεγάλων
 δὲ τῶν παρ' ἐκάτερα πελαγῶν βιαίοις πνεύμασιν ἐξ ἐναντίας ἐπιδραμόν-
 των, ἡ μεθόριος ἐπεκλύσθη καὶ ἀνερράγη, παρ' ἣν καὶ πόλις ἐπώνυμος
 τοῦ πάθους Ῥήγιον κτισθεῖσα ὠνομάσθη. καὶ τοῦναντίον οὗ προσεδόκησεν
 ἂν τις ἀπέβη· συνεζεύχθη μὲν γὰρ τὰ τέως διεστώτα πελάγη κατὰ τὴν
 σύρρυσιν ἐνωθέντα, ἡ δὲ ἠνωμένη γῆ τῷ μεθορίῳ πορθμῷ διεζεύχθη,
140 παρ' ὃν ἠπειρος οὔσα Σικελία νῆσος ἐβιάσθη γενέσθαι. πολλὰς δὲ καὶ
 ἄλλας λόγος τῆς θαλάττης ὑπερσχούσης ἠφανίσθαι πόλεις καταποθείσας,
 ἐπεὶ καὶ κατὰ Πελοπόννησόν φασι τρεῖς

"Αἴγειραν Βοῦράν τε καὶ ὑψηλὴν Ἐλίκειαν,

τείχεσιν ἢ τάχ' ἔμελλε περὶ βρύα μυρία φύσειν",

εὐδαίμονας τὸ πάλαι γενομένας πολλῇ τοῦ πελάγους ἐπικλυσθῆναι φορᾷ.

141 ἡ δὲ Ἀτλαντὶς νῆσος, "ἅμα Λιβύης καὶ Ἀσίας μείζων", ἣ φησὶν ἐν
 Τιμαίῳ Πλάτων, ἡμέρᾳ μιᾷ καὶ νυκτὶ "σεισμῶν ἐξαισίων καὶ κατακλυ-
 σμῶν γενομένων δῦσα κατὰ τῆς θαλάττης ἐξαίφνης ἠφανίσθη", γενομένη
142 πέλαγος, οὐ πλωτόν, ἀλλὰ βαραθρῶδες. οὐδὲν οὖν εἰς τὸ φθειρεσθαι τὸν
 κόσμον ἢ πλασθεῖσα τῷ λόγῳ μείωσις τῆς θαλάττης συνεργεῖ· φαίνεται
 γὰρ ὧν μὲν ἐξαναχωροῦσα, τὰ δ' ἐπικλύζουσα. ἐχρῆν δὲ μὴ θάτερον
 τῶν γινομένων ἀλλὰ συνάμφω θεωροῦντας ἐπικρίνειν, ἐπεὶ κἀν τοῖς περὶ
 βίον ἀμφισβητήμασιν | ὁ νόμιμος δικαστής, πρὶν [παρ]ὰ τῶν ἀντιδίκων
 ἀκοῦσαι, γνώμην οὐκ ἀποφανεῖται.

143 Καὶ μὴν ὁ τρίτος λόγος ἐξ ἑαυτοῦ διελέγχεται, μὴ ὑγιῶς
 ἐρωτηθεὶς ἀπὸ τῆς εὐθύς ἐν ἀρχῇ φάσεως. οὐ γὰρ δήπουθεν οὗ πάντα
 τὰ μέρη φθείρεται φθαρτόν ἐστιν ἐκεῖνο, ἀλλ' οὗ πάντα τὰ μέρη ἅμα
 καὶ ἐν ταῦτῳ <κα>ὶ ἀθρόα κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ἐπεὶ καὶ ἄκρον ἀπο-
 κοπεῖς τις δάκτυλον ζῆν οὐ κεκώλυται, εἰ δὲ τὴν κοινωνίαν τῶν μερῶν
144 καὶ μελῶν πᾶσαν, αὐτίκα τελευτήσει. τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον, εἰ μὲν
 συλλήβδην ἀπαξάπαντα τὰ στοιχεῖα ὑφ' ἑνα καιρὸν ἠφανίζετο, φάσκεν

ἐνδέχασθαι τὸν κόσμον φθορὰν ἣν ἀναγκαῖον· εἰ δ' ἕκαστον ἰδίᾳ πρὸς τὴν τοῦ γείτονος μεταβάλλει φύσιν, ἀθανατίζεται μᾶλλον ἢ φθείρεται κατὰ τὸ φιλοσοφηθὲν ὑπὸ τοῦ τραγικοῦ

"θνήσκει δ' οὐδὲν τῶν γιγνομένων,

διακρινόμενον δ' ἄλλο πρὸς ἄλλο

μορφήν ἑτέραν ἀπέδειξεν."

145 Παντελῆς γε μὴν εὐήθεια τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῶν τεχνῶν ἐξετάζεσθαι· τῇ γὰρ περὶ τὸν λόγον ἀτοπία τις ἀκολουθήσας νέον τὸν κόσμον ἀποφανεῖ κομιδῇ μόλις πρὸ χιλίων παγέντα ἐνιαυτῶν, ἐπεὶ καὶ οὖς παρειλήφαμεν τῶν ἐπιστημῶν εὐρετάς τὸν λεχθέντα τῶν ἐνιαυτῶν

146 ἀριθμὸν οὐκ ὑπερβάλλουσιν. εἰ δὲ δὴ καὶ λεκτέον τὰς τέχνας ἰσθλίας

ἀνθρώπων γένει, μεθ' ἱστορίας φυσικῆς ἄλλ' οὐκ ἀπερισκέπτως καὶ βραθύμως λεκτέον. ἢ δ' ἱστορία τίς; φθοραὶ τῶν κατὰ γῆν, οὐκ ἀθρόων ἀπάντων ἀλλὰ τῶν πλείστων, δυσὶ ταῖς μεγίσταις αἰτίαις ἀνατίθενται,

πυρὸς καὶ ὕδατος ἀλέκτοις φοραῖς· κατασκήπτειν δ' ἑκατέραν ἐν μέρει

147 φασὶν ἐν πάνυ μακραῖς ἐνιαυτῶν περιόδοις. ὅταν μὲν οὖν ἔμπρησις

καταλαμβάνη, ῥεῦμα αἰθερίου πυρὸς ἄνωθεν ἐκχεόμενον πολλαχῆ σκε-

δάννουσθαι, μεγάλα κλίματα τῆς οἰκουμένης ἐπιτρέχον· ὅταν δὲ κατα-

κλυσμός, ἅπασαν τὴν ὕδατος [κατομβρίαν] κατασύρειν φύσιν, αὐθιγενῶν

καὶ χειμάρρων ποταμῶν οὐ πλημμυρούντων μόνον ἀλλὰ καὶ τὸ καθεστὸς

προσυπερβαλλόντων τῆς ἐπιβάσεως καὶ τὰς ὄχθας ἢ τῇ βίᾳ παραρρηγνύν-

των ἢ υπερπηδῶντων ἀναβάσει τῇ πρὸς μήκιστον ὕψος· ὅθεν ὑπερ-

βλύσαντας εἰς τὴν παρακειμένην ἀναχεῖσθαι πεδιάδα, τὴν δὲ τὸ μὲν

πρῶτον εἰς μεγάλας λίμνας διανέμεσθαι, πρὸς τὰ κοιλότερα αἰεὶ τοῦ

ὕδατος συνίζοντος, αὐθις δ' ἐπιρρέοντος καὶ τοὺς μεθορίου ἰσθμοὺς | κατα-

κλύζοντος, οἷς διεκρίνοντο αἱ λίμναι, εἰς μέγεθος ἀχανοῦς πελάγους κατὰ

148 τὴν πολλῶν ἔνωσιν ἀποκρίνεσθαι. πρὸς δὲ μαχομένων δυνάμεων ἐν

μέρει τοὺς ἐν τοῖς ἐναντίοις οἰκοῦντας τόποις ἀπόλλυσθαι, πυρὶ μὲν τοὺς

ἐν ὄρεσι καὶ γεωλόφοις καὶ δυσύδροις χωρίοις, ἅτ' οὐκ ἔχοντας φύσει

πυρὸς ἀμυντήριον ἄφθονον ὕδωρ, ἔμπαλιν δ' ὕδατι τοὺς παρὰ ποταμοῖς

ἢ λίμναις ἢ θαλάττῃ γειτόνων γὰρ ἄπτεσθαι φιλεῖ τὰ κακὰ πρώτων

149 ἢ καὶ μόνων. κατὰ δὴ τοὺς λεχθέντας τρόπους δίχα μυρίων ἄλλων βρα-

χυτέρων φθειρομένου τοῦ πλείστου μέρους ἀνθρώπων, ἐπιλείπειν ἐξ

ἀνάγκης καὶ τὰς τέχνας· δίχα γὰρ τοῦ μεθοδεύοντος οὐκ εἶναι καθ'

αὐτὴν ἰδεῖν ἐπιστήμην. ἐπειδὴν δὲ αἱ μὲν κοινὰ νόσοι χαλάσωσιν,

ἄρξεται δὲ ἀνηβᾶν καὶ βλαστάνειν τὸ γένος ἐκ τῶν μὴ προκατα-

ληφθέντων τοῖς ἐπιβρίσασι δεινοῖς, ἄρχεσθαι καὶ τὰς τέχνας πάλιν

συνίστασθαι, οὐ τότε πρῶτον γενομένης, ἀλλὰ τῇ μειώσει τῶν ἐχόντων

ὑποσπανισθείσας.

150 Ἄ μὲν οὖν περὶ ἀφθαρσίας τοῦ κόσμου παρειλήφαμεν, εἴρηται κατὰ

δύναμιν. τὰς δὲ πρὸς ἕκαστον ἐναντιώσεις ἐν τοῖς ἔπειτα δηλωτέον.